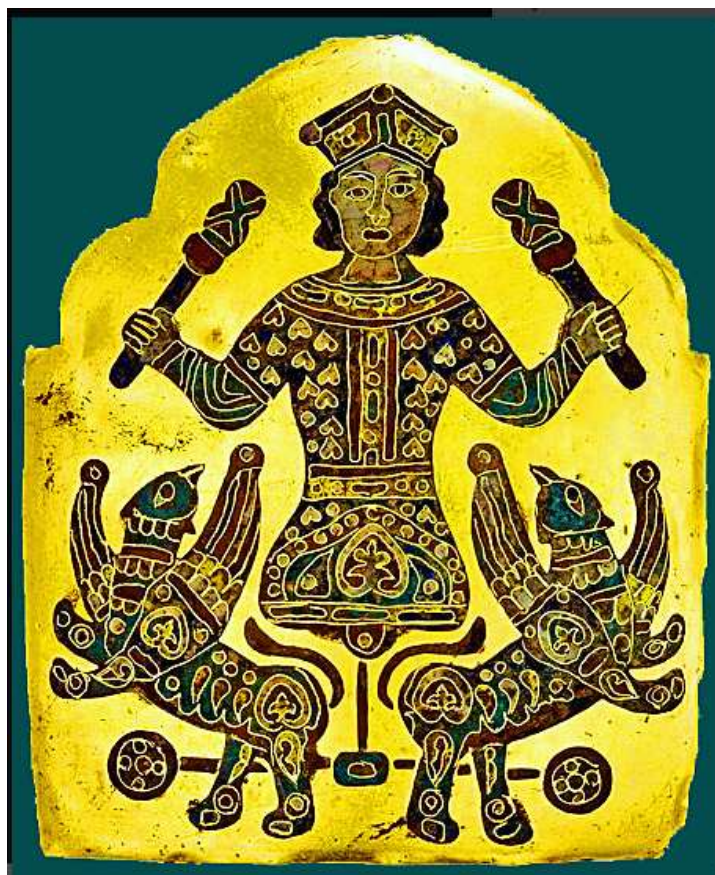

A MAGYAR MEGSZENTELT KORONA

(III/24.)

Z. Tóth Csaba (Pécs):

Néhány szempont a magyar Korona vizsgálatához⁵⁴

*Nagy Sándor mennyei utazása a két griffel.*⁵⁵

A magyar Megszent Koronáról az utóbbi évek, évtizedek során újabb feltevések, megközelítések fogalmazódtak meg a különböző kutatók részéről, azt követően, hogy a Korona hazakerült (1978), és közelebbről is vizsgálhatóvá vált (1983). Különösen az ötvöstechnikai vizsgálatok hoztak néhány új felismerést, melyek – a hozzájuk fűzött történeti kommentárok esetleges túlzásaival együtt is – megtermékenyíthetik a további kutatást, hiszen ma már nem lehet kétséges, hogy a korábbi, a Koronát kizárólagosan bizáncinak és nyugat-európainak, ráadásul jóval István király utánilnak beállító elméletektől tovább kell lépni.

⁵⁴ A tanulmány első változata megjelent az Országépítő 2002/1. számában.

⁵⁵ Bizánci zománc plakett, 13. század. <https://www.flickr.com/photos/28433765@N07/15834107158/in/album-72157649824207181/>.

Jómagam függetlenül az eddigi Korona- és egyéb viták pro és kontra érveitől, kialakult „dogmáitól”, de némiképp járatos lévén az ötvösségben, művészettörténetben, történelemben, teológiában, művelődéstörténetben, röviden az alábbiakban szeretnék néhány lehetséges magyarázatot adni a Korona keletkezés-történetére és a Kárpát-medencébe kerülésére, annál is inkább, mert manapság szinte már az is megkérdőjeleződik, hogy keresztény eredetű tárgyról van-e szó. Szükség van arra, hogy a nemzeti történeti tájékozódás végre az eredeti, valóságos medrébe terelődjék, és világos tudatára ébredjünk igazi gyökereinknek, hiszen a történeti és eredettudat jelentőségének tagadói a „modernitás” nevében mindent megtettek és megtesznek, hogy az igazság látszatával takarózva gyökértelenné és manipulálhatóvá tegyék az 1100 esztendeje közép-európai magyarságot, ám a másik irányba elkalandozó elméletek, regényes túlzások nem kevésbé rontják a helyes egyensúly megtalálásának lehetőségét, hogy kialakuljon a nemzeti hagyományok és a korszerű szellemi fejlődés egészséges összhangja, amire nem sok idő adatott nekünk a 20. században.

Elsőként két megoldást szeretnék fölvetni a Korona *keletkezéstörténetére* vonatkozóan, részben az eddigi eredmények alapján, s ezzel talán árnyalni a kérdést, egymáshoz közelítve a megmerevedett „frontokat”: – a Korona, mind szerkezeti felépítését, mind keresztény szakrális tartalmát tekintve, valóban a *bizánci* művészet köréből, középső periódusának első száz évéből eredeztethető, nagyobb valószínűséggel a képrombolás utáni, 843-1204 közötti időszakból, de e közép bizánci művészet alapvető motívumkincse egy „ázsiai” jelleget is mutatni látszik, ami talán 1.) *párthus-örmény*, vagy 2.) *kazár-türk* mesterek bizánci, ill. a bizánci fennhatóságú területeken (Krim, Kaukázus, Velence) végzett alkotó tevékenységéhez köthető, viszont „kazár” alatt ekkoriban nagyon is érthetünk *onogur-hun*, *szabir-magyar*, vagy „*kabar*” *ötvösöket*, amire utal a Korona jellegzetes, keleties formakincse, s a kaukázusi hunok, onogurok keresztény térítésére több forrásunk van már a Kr. u. 5. századtól, noha e térítések nem voltak tartósak, teljeskörűek.⁵⁶

A Korona nem egy motívuma mindmáig megtalálható *kirgiz*, *kazah*, *türkmén* tárgyakon, jelezve, hogy a művészettörténeti kutatásban felül kell vizsgálni a bizánci művészetet ért perzsa, arab, szír vagy kopt hatás teóriáját, és sokkal inkább lehetne egy „turáni” hatásról beszélnünk, melyet bizánciak, perzsák, arabok *átvehettek*, majd továbbadhatták a későbbi koroknak, az egymással való kapcsolatok révén, melyek nem voltak mindig ellenségesek, a követségek gazdag ajándékokat hoztak-vittek, csakúgy, mint a kereskedelmi karavánok, melyek a Selyemúton összekötötték Keletet és Nyugatot⁵⁷ (a magyar koronázási jogaron található végtelen csomó pl. muszlim eredetű, bár gyakran összetévesztik a buddhista ábrázolásokkal, ahonnan kölcsönözhatték-átalakíthatták a hódító muzulmánok). Azonban a szkíta eredetű *párthusok* és a *kazárok* sokkal közelebbi, egyenesen dinasztikus kapcsolatban álltak a konstantinápolyi udvarral, s bár a „liberális” párthusok továbbvitték az óbabiloni hagyományokat, átvették az arameus írást, a perzsák mazda-hitét és nagyra értékelték a római-görög műveltséget is, a kazár vezetőréteg pedig a „kabarok”, khorezmiek hatására részben judaizált, azért mindkét nép megőrizte, élte ősi, közép-ázsiai hagyományait.

Korábban felmerült, hogy a Koronát esetleg *avar* ötvösök készítették,⁵⁸ majd a további művészettörténeti és ötvös szempontú kutatások alapján, Csomor Lajos aranyműves restaurátormester révén kialakult egy nézet, hogy a magyar Szent Korona esetleg a Dél-Kaukázusban, az egykori Georgia/Grúzia vagy Észak-Örményország területén készült volna. Csomor ezt többek között és részben azzal az egyébként valóban szenzációsnak mondható rekeszzománc-töredékkel vélte bizonyítani, melyet a grúziai ún. Khakuli-triptychonon, egy olyan szárnyasoltáron talált, melyen több évszázad ötvösremekeit gyűjtötték össze.⁵⁹ A kis zománcképtöredék beleillik a Korona hátsó részén ma látható, s nyilvánvalóan jóval az elkészülése után ráerősített

⁵⁶ Z. Tóth Csaba: „A sztyeppe népek és a kereszténység.” *A szkíta népek hitvilága*. Szerkesztette: Obrusánszky Borbála és Maráz László. Hun-Idea Kiadó, Budapest, 2010.

⁵⁷ Vö. H. B. Feltham: *Justinian and the International Silk Trade*, Sino-Platonic Papers, 194, November 2009.

⁵⁸ FEHÉR M. Jenő alapján Csomor L.: *A Szent Korona nyomában*. 1987.

⁵⁹ CSOMOR L.: *Ófelsége a Szent Korona*, 1996., ld. Nemzeti Nagyvizit, 17, 18. rész, Youtube.

Dukász-zománc helyére: a félbevágott-megcsonkított grúzai zománckép Szűz Máriát ábrázolja, hasonló stílusjegyekkel, mint a Korona Pantokrátor és Atya-képe. Egy ilyen, vagy hasonló, „orans” Mária-ábrázolás lehetett eredetileg a Koronán, hiszen a 17. század elején Révai Péter koronaőr leírja, hogy egy *Szűz Mária*-képet látott a Korona hátsó részén, „*keresztény királyok és császárok társaságában*”, ami azt is felveti, hogy a Géza- és Konstantin-képek már akkor a Koronán lehettek,⁶⁰ sőt már 1613 előtt is történhettek cserék. A kis grúzai Mária-zománc alapján azonban Csomor – az egyébként alapos ötvöstechnikai észrevételei mellett – szerintem túlonúl messzemenő és bizonyíthatatlan történeti következtetéseket vont le azután arról, hogy a Korona már „Hunor” vagy „Etele király” részére készülhetett a Dél-Kaukázusban, de azzal kapcsolatban is, hogy számos bizánci kincset, melyek ma különböző nyugati múzeumokban találhatóak, sommásan „avar” eredetűnek állított be, csupán a kincseken látható keleties motívumok miatt. Csomor hatalmas és imponáló ötvösművészeti és ötvöstörténeti apparátust vonultat fel könyvében, s kétségtelen, hogy aki ennek hatása alá kerül, és ötvös szakmailag túlnyomórészt *objektív*, helytálló megállapításaiban csak azt látja, hogy a különböző ékszerek motívumai, kivitelezési technikái hasonlóak, párhuzamba állíthatók néha a Koronával – nos, az nehezen vonja ki magát Csomor *szubjektív* következtetései alól, melyek szerint ezek az ékszerek, egyházi tárgyak, edények „csakis” hun, avar eredetűek lehetnek, továbbá, miután a Kaukázust jelöli meg e kincsek készítési helyeül, a magyar őstörténet kiinduló pontját is odahelyezze, amiben megerősítést találhat egyik 14-15. századi gestánk török nyelvű fordításában, a *Tarih-i Üngürüs*-ben. Mindez azonban szerintem mégsem támasztja alá kellően Csomor következtetéseit, noha kezdetben magam is hihetőnek éreztem ezek némelyikét, főként a Kaukázusra vonatkozóan.⁶¹

A Korona nyilvánvalóan nem lehetett sem „Hunoré”, mely név csupán a hunok megszemélyesítése az eredethagyományunkban (az ogurok késői csatlakozására utal, ők közvetítették a hun-örökséget, leszármazást, korábbi nevünk, szövetségeseinkről a szavárd, szabir volt,⁶² sem „Atilláé”, magyarosan Etelée, akit megkoronáztak ugyan egy koronával a *Tarih-i Üngürüs* szerint, de ez egyértelműen nem lehetett a ma ismert Megszentelt Korona, mert Etele, mint tudjuk, nem volt keresztény uralkodó (a hun nagykirály képét vélhetően a saját vágyaik alapján „ingázták rá” a Koronára a lelkes radiesztéták), s mert a Megszentelt Koronát, mint István koronáját, a török krónikafordítás mindig és következetesen a „hatalom koronájának” nevezi, míg Etele koronájára nem használ ehhez hasonló megkülönböztető jelzőt, legfeljebb „a szultanátus (királyság) koronájaként” említi.⁶³ A Korona nem készülhetett valamelyik pannóniai avar kágn részére sem a frank betörés, 796 előtt, mert az avarok csak ezután térnek át fokozatosan a kereszténységre, ezt követően pedig alárendelt szerepet játszhattak csupán a frankok árnyékában, koronát nem kaphattak tőlük. Nem valószínű az sem, hogy a bizánciak koronát küldtek volna békeadó fejében az avaroknak, amely azután a frankok révén Nyugatra került (FEHÉR M. Jenő, SZIGETI István). A honfoglaló onogur-magyar törzsek sem hozhatták magukkal a Koronát a Kárpát-medencébe, mert a *Tarih-i Üngürüs* világosan közli: „Árpád idejében még nem volt korona”.⁶⁴ Tudomásom szerint egyetlen történeti adat szól arról, hogy bizánci császár koronát adott „sztyeppei”, nomád uralkodónak: 620 körül Héraklios, a Kaukázus vidékén találkozáskor egy türk-kazár uralkodóval, többek között az egyik koronáját is neki adta, hogy megnyerje egy perzsa-ellenes szövetségnek.⁶⁵ Kérdés, hogy ez a korona *milyen* volt, és *tovább kerülhetett-e*

⁶⁰ A képek cseréjéről ld. A. BOECKLER: *Die Stephanskron*. in DÜMMERTH: *Az Árpádok nyomában*, 4. kiadás, 1987, p. 318, 537., ld. 16. jegyzet.

⁶¹ Ld. még Z.T.Cs.: A Nagyszentmiklósi kincs I-II. Országépítő, 1998/2., 3.

⁶² DAI (Constantine Porphyrogenitus: *De Administrando Imperio*) 38.

⁶³ BLASKOVICS J., p. 183; a kódex 16. századi fordítója, Mahmud Terdzsüman számos fogalmat, nevet eltörökösített, és sokszor úgy tűnik csak kommentálta a krónikát.

⁶⁴ Blaskovics, p. 182.

⁶⁵ Nikephoros: *Istoria Syntomos* (lat. Breviarium), „*sibi coronam Turcae capiti imposuit*”, koronáját a türk fejére helyezte (Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, gör.-lat. kiadás), és Theophanes: „*Turcos orientales, quos Chazaros vocant, ad belli societatem allexit*”.

egy kazár szövetséges onogur vagy szabir-magyar fejedelemhez? Azonban Hérakliosz vagy fiainak pénzein nem egy boltozott korona szerepel (ld. alább).

D ὃν περιέκειτο στέφανον τῆς κεφαλῆς λαβὼν τῇ τοῦ Τούρκου κεφαλῇ περιέθετο, συμποσιῶσας τε αὐτῷ πάντα τὰ εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ 10 συμποσίου σκευὴ ἅμια καὶ στολῇ βασιλικῇ καὶ ἐνωτίοις ἐκ μαργάρων κεκοσμημένοις δωρεῖται αὐτῷ. ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἄρχοντας τοῖς ὁμοίοις ἐνωτίοις αὐτοχειρίᾳ ἐκόσμη. εἰτα δεδιὼς μὴ τὰ αὐτὰ τῷ Ἀβάρῳ καὶ παρ' ἐκείνου πείσεται, ἐπικρατέστερα δ' αὐτῷ καὶ τὰ τῆς συμβύσεως ἀπεργάζεται, παραδείκνυ- 15 σιν αὐτῷ τῆς θυγατρὸς Εὐδοκίης εἰκόνα, ἣν τε πρὸς αὐτὸν ὡς ἦκουσεν ἡμᾶς ὁ Θεός, σὲ τέκνον ἐμὸν ἀπέδειξεν. ἰδοὺ δὴ αὕτη θυγάτηρ μου ἔστι καὶ Ῥωμαίων Ἀνγοῦστα. εἰ οὖν συναίρεις μοι καὶ βοη- **P 12** θεῖς κατὰ τῶν ἐχθρῶν, εἰς γυναῖκα δίδωμί σοι αὐτήν. ὁ δὲ τῷ κάλλει τῆς εἰκόνης καὶ τῷ περὶ αὐτήν κόσμῳ τρωθεὶς ἔρωτι τοῦ 20 ἀρχετύπου ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τῇ συμμαχίᾳ ἐπέκειτο. εὐθὺς οὖν ἄρχοντα καὶ πλῆθος Τούρκων τῷ βασιλεῖ παραδίδωσι· οὖν αὐτοῖς

1 ἐπὶ? 11 στολὴν βασιλικήν P: corr Potavius. 12 τοὺς — ἄρχοντας Potavius, τοῖς — ἄρχονσι P 15 ἀπεργάζεται?

625 societatem alliceret. his ille acceptis auxilio futurum se pollicitus est. ea re gavisus Heraclius ad illum ipse perrexit. qui adesse imperatorem audiens cum magna Turcarum manu obviam processit, et ex equo desiliens humi se coram illo prostravit. idem et universi eius comites fecerunt. imperator tantum sibi ab illis honorem exhiberi videns, duci eorum significat, si firmam ac sinceram amicitiam inire vellet, equo etiam vectus accederet, filium insuper eundem appellans. ita demum ad imperatoris complexum admissus est, qui detractam sibi coronam Turcae capiti imposuit. cumque hunc ad convivium invitasset, omnia convivii

A bizánci művészetre hatással lehetett a kaukázusi térség legkorábbi keresztény államának, Örményországnak párthus eredetű szkíta-türk művészete a 4-5. századtól (a párthusok már Kr. e. 150-től fennhatóságot gyakoroltak az Iránt körülvevő országokban), és dolgozhattak párthus ötvösök a 332-től kialakuló Kelet-római Birodalomban a későbbiek során is, hiszen a Dél-Kaukázus Fekete-tenger melléki része és Örményország egy része bizánci fennhatóság alá tartozott 387-től. Azonban a Korona *latin és görög nyelvű feliratai* arra utalnak, hogy *amennyiben* egy- séges alkotásnak tekintjük, nem készülhetett a Dél-Kaukázusban, hiszen ott nincs *semmilyen* példa latin-görög kétnyelvűségre az egyházi vagy a világi művészetben, míg Bizáncban vagy Nyugaton igen, mindenesetre a Korona közeli motívum-párhuzamai, de a Jogaré és a Palásté is (végtelen csomó, szívpalmetták, őrzőállatos életfák, mítikus szárnyas lények, halpikkely-motívum, karéjos kereszt), megtalálhatók a Közel-Kelettől és/vagy Ázsiától Nyugat-Európáig (ld. eurázsiai példák). A szibériai keresztpántos sámán-fejviseletekkel való közvetlen analógia megállapítása (DIÓSZEGI) túlzásnak tekinthető, hiszen a körbe foglalt kereszt ősidők óta ismert szimbólum, viszont egy ősi, elő-ázsiai közös forrás a bizánci és a szkíta emlékek háttérében történeti tény (vö. szkíta-asszír kapcsolatok i.e. 8-6. sz., és bizánci Kis-Ázsia).

Ki kell térni itt néhány teológiai-szellemtudományi megközelítésre is. A Koronát néha igyekeznek a keleti kereszténység más formáival összefüggésbe hozni, így a „manicheus fény felszabadítását” vélik látni az egyes zománcképek elrendezésében (PAP G.). Ez a szimbolika azonban nyilván fordítva, az égi kegyelem leáradását akarja elsősorban kifejezni, a Korona csúcsán lévő Atya-képtől (amely *szkíta-párthus nadrágot* visel, teljesen szokatlan módon, ld. Pala d'Oro, Jézus Keresztelője) lefelé haladva, Krisztus, az angyalok, apostolok, szentek képein keresztül. Ezt az égi kegyelmet, melyet a királyi korona a régi ember hite szerint a leendő királyra mintegy oda vonzott, legfeljebb szimbolizálhatja a fizikai nap járása, mely utóbbival magyarázzák, rokonítják a Korona képi ritmusát, a vélt manicheus tartalommal együtt, az alapján,

hogy az apostol és más képek az év mely naptári napjára utalnak.⁶⁶ Noha nyilván volt egy ilyen tudatos képszerkesztés (ld. a szabályos pentagram), de például akár a Karácsonyra, Jézus születésének naptári helyére, akár Szt. István koronázásának legvalószínűbb dec. 22. körüli időpontjára gondolunk,⁶⁷ ezek a jelentős ünnepek az évkörnek épp arra a szakaszára kerültek, mikor a fizikai nap a leggyengébb az északi féltekén, azaz, amikor a napnak a legkisebb a jelentősége a külső természetben. Az antik római Sol Invictus, Győzhetetlen Nap perzsa eredetű ünnepe (ld. perzsa Mithras-misztérium római meghonosítása) a mi Karácsonyunk előzményeként a szellemi fény születésére vonatkozott, a fizikai fény születését tavasszal ünnepelték, s később ide került – a fizikai kozmosz történéseivel ellentétben – a Húsvét, Krisztus megváltó, termékenyítő halálának ünnepe. Fontos tehát, hogy a *szellemi* fényt ne keverjük össze a *fizikai* fénnel, a teremtett világot a teremtő istennel, egy királyi koronát az „örök élet” koronájával (Csomor), amelyet az üdvözültek, szentek feje fölött régen ábrázolt szellemi dicsfénnel, glóriával jelképeztek, mely a megtisztult, „felébredett” ún. éter-fejre utal.

A keresztény koronák „mondanivalójának” kialakítása sem az ötvösök, hanem a papok feladata volt, és a kereszténység bár sok „pogány” elemet továbbvitt, mindig hangsúlyozta, hogy az emberben élő legmagasabb szellemiség Krisztus eljövetele óta a teremtett kozmosz „istenei” – angyalok, népszellemek, fejedelemségek, az angyali hierarchiák – felett áll, s az alsóbb hierarchiáknak közvetíteniük kell Isten akaratát.⁶⁸ Ez a szellemiség nem „működteti” a Koronát, mint valami gépet, nem azonos valamely „planéta-princípiummal”, sem a „Galaxis középpontjával”, sem a „Szíriusszal”, hanem azzal, amit a kereszténységben *Logosznak*, Teremtő Szónak neveznek, s amely az emberben mint a *magasabb én-fejlődés* katalizátora nyilvánul meg, hogy az ember újra visszanyerhesse általa isten- és emberközelségét, túl az ösztöni, vérségi, népi princípiumok hatókörén, amint ez az evangéliumokban többször és jelentősegteljesen kifejeződik: *Ki az én anyám és kik az én testvéreim? Azok, akik megcselekszik az Atya akaratát* (Mk 3,33.), vagy: *Mostantól sem ezen a helyen, sem másutt nem imádják Istent, mert Ő olyanokat keres, akik szellemben és igazságban imádják* (Ján. 4,21-24.). A manicheus világ-felfogásban egyébként óidők örökségeként valóban megjelenik, hogy a fizikai természet jelenségeit, a Napnak a zodiákuson át vezető útját még közvetlenül szellemi történésnek tekintették. E természetit és szellemi *még egynek* érzékelő felfogás ellen kellett harcolnia a manicheizmusból a nyugati kereszténységre tért Szent Ágostonnak, hiszen az európai emberi fejlődésben a Logosz erejével „beoltott” emberi személyiség fokozatosan elkezdte észlelni a természetitől való belső függetlenségét, szabadságát, és Szt. Ágoston küzdelme *ennyiben* tökéletesen jogosult volt.⁶⁹ Előbb-utóbb valóban meg kell történnie, – és ebben az „ösztönösen istenes” magyarságnak, a szláv népekkel együtt, nagy szerepe lehet Európában – hogy ez a *tudatos, fejlődőképes* emberi én *újra* eljut önmaga és a természet szellemi szemléléséhez, de egy magasabb fokon, nem a régi hagyományok pusztá ismétléseként, hanem új intuíciók, egy közvetlen „antropozófia” révén, feltéve, ha nem hisszük, hogy a szellem csak a „tradicionális” – és mára végletesen materializált, „nacionalizált”, agyonpolitizált, azaz elsődleges forrásuktól elszakított – formákban létezhet, bár a szellemire tekintő régi világszemléletek segíthetnek ebben az új és küszöbön álló felébredésben.

Folytatva a történeti oknyomozást, *párthus* művészeti hatás érthette Bizáncot, amikor Nagy Leó császár (457-474) befogadta a szászánida perzsák elől menekülő örmény-párthus arisztokrácia tagjait és udvartartásukat. A párthusok eleinte Konstantinápolyban éltek, majd a császár Makedóniában adományozott nekik birtokokat. Ezekről az örmény-párthusoktól származott I. (Makedón) Basilios (magyarosan Vazul, 867-886), aki meglehetősen „kalandos” körülmények

⁶⁶ V. ö. Z. Tóth Csaba: „Állj meg ház! Urad jön!” – meséink és a szoláris hagyomány (1985). Pap Gábor előadásai nyomán, első, átdolgozott megjelenés *Liget* 1991/4.

⁶⁷ Téli napforduló, ld. Metón-ciklus, 19 évente Nap-Hold együttállás, azaz újhold a Bak 0. fokán, KÁLLAI Géza: Új hold! Új király! *Valóság* 1985/4, *Turán* 2009/2, v. ö. Z. Tóth Csaba: *A Képes Krónika ősnévsora. Eleink* 2014/4, és *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 31. évf. 3. szám, 2016.

⁶⁸ Ld. Dionysius Areopagites: *A mennyei hierarchiákról*, angolul Rev. John Parker, 1899.

⁶⁹ A manicheizmusról ld. Rudolf STEINER: *Aquinói Tamás filozófiája*, és *A Templom-legenda*, utóbbit a pentagram jelentéséhez is, ld. angolul www.rsarchive.org.

között lett lovásziúrból császár,⁷⁰ s a kb. 200 évig fennálló bizánci Makedón-dinasztiát alapította, melynek legjelesebb tagja volt Bölcs Leó (886-912) és Biborbanszületett Konstantin (908-959). Utóbbiak a műveikben (Taktika, De adm. imp., De cerim.) részletesen beszámolnak a honfoglaló magyarokról, szavárdokról, de Konstantin császár a 10. században lebeszéli fiát arról, hogy a „turkoknak” valaha is bizánci koronát adjon, mert e koronák „égi eredetűek”, „szentek”.⁷¹ Végső soron azonban a párthus-örmény hatást kizárja, hogy a közép bizánci művészet és a Korona keleties formakincse csak a 9-10. századtól válik elterjedtté, és a rekeszszománc technika is ekkortól válik olyan éretté, kifinomulttá, ahogy azt a Koronán látni (a korona „boltozása” a 4-6. századi bizánci uralkodók pénzein még szimbolikusan tekinthető). Ezért másik művészeti impulzust kell keresnünk Bizánc befolyási övezetében, vagy ahhoz közel.

Ez az impulzus legnagyobb valószínűséggel a kazár kapcsolatok révén kerülhetett a kelet-római birodalomba. Ez a kapcsolat már akkor elkezdődött, amikor, mint említettem, Héraklios császár a kazár-turkok segítségét kérte a perzsák ellen, de szorosabbra akkor kezd fonódni, amikor 704-ben II. Justinianus a kagán nővérét veszi feleségül, s egy felkelés miatt évekig a kazárok között él. Igaz, később a kazárok megbuktatják, de 732-ben III. (Isauri) Leó császár ismét kazár hercegnőt kér feleségül fiának, a későbbi V. Konstantinnak, „Tzitzakiont”, azaz Csicsákot⁷² (tör. virág, ld. a magyar köznyelvi ’csicsás’ = díszes szavunk), aki Iréné (gör. „Béke”) néven lett bizánci császárné (nem azonos a 797-802 között uralkodó Irénével, akinek pénzén már szerepel a pártás, csüngős korona). Ekkortól nagy kazár befolyás érvényesült a bizánci udvarban, az említett Konstantin fia, IV. Leó a „Kazár” nevet is felveszi, s még egy selyemruhát is elneveznek „tzitzakionnak”. Noha V. Konstantin nevéhez fűződik az ún. képrombolás elindítása (726-843), talán ekkor már kerülhettek keleti, „türk” mesterek mintakönyvekkel, mesterségbeli tudásukkal Konstantinápolyba, épp nekik, kereszténnyé lett „nomádoknak” köszönhetjük az eddig csupán szíreknek, koptoknak, perzsáknak, araboknak tulajdonított „keleti” hatást, amely megújította a képrombolás kora utáni bizánci művészetet, eljutva a Kaukázusba, Velencébe, Szicíliába is. Ez lehet a valószínű magyarázata a bizánci művészetben felbukkanó „sztyepei” stíluselemeknek, melyek részben a honfoglalás kori magyar ötvösség motívumaival is rokoníthatók, bár a honfoglalóink nem alkalmaztak olyan kifinomult rekeszszománc-technikát, de a hunok vagy az avarok sem, ahogy a Koronán látható, és egyéb kulturális-művészeti hatások egybeáradásával is számolni kell a Kelet-római Birodalomban és befolyási övezetében (nem feltétlenül azonos eredetű minden hasonló forma). A bizánci kincsek főként az avaroknak a frankok általi 795/796. évi, ill. Konstantinápolynak a keresztetek általi, 1204. évi kirablása révén kerültek Nyugat-Európába.⁷³

A Korona Magyarországra kerüléséről, végső alakjának kialakulásáról szólván, miután megismertem a velencei Szent Márk bazilikában látható *Pala d'Oro* rekeszszománcos képeit (ld. válogatás, alább), melyek a Khakuli-triptichon képeihez hasonlóan, de annál *közelebbi és számottevőbb* párhuzamai a Korona mind alsó, mind felső részén látható zománcképeknek, a figurális és díszítőmotívumoktól a feliratok betűiig, nyilvánvalóvá vált számomra is a Korona

⁷⁰ LUKÁCSY: *A magyarok őselei...*, p. 235-236, Cedrenos így ír Basilius párthus Arszakida származásáról: „Fuit Basilius patria Macedo, natione Armenius, ex illustri Arsacidarum stirpe, ex qua unica leges sinebant Parthorum, Medorum, Armeniorumque reges deligi ob gloriam primi Arsacis”; a dinasztia alapítójának fölemelkedéséről, utódairól ld. még: LIPP Tamás: *Bizánc és a honfoglaló magyarok*, Liget, 1995/7. pp. 15-22

⁷¹ Ld. DAI 13, „ürügyek” a koronát kérő északi népeknek. Turkok: magyarok, vö. DAI 38, régi nevünk „szavarti-aszfali”, *lovas szavárd*, másképp *szabir* (óiráni/turáni/hun aszpa = ló, lovas); ld. még De cerim. II. 48, p. 687., a Dél-Kaukázusba költözött „szervoti”, örm. „fekete fiúk” három arkhónjáról, fejedelméről, akik keresztény despoták, „filokrisztón deszpótón”.

⁷² Apja Bihar kagán volt (örm. Viharos), meglehet az ő emlékét őrzi Bihar helyneveink és megyénk neve. Tzitzakion hitbuzgó volt, ellentétben férjével és apósával (Theophanes).

⁷³ Az avarok a bizánciaktól kicsikart ún. „békeadó” révén jutottak ahhoz a temérdek kincshez, mely később a nem kevésbé kincssóvár frankokat rájuk szabadította, de a perzsa szövetségük révén is hozzájuthattak kincseik nem kis részéhez. Az avar, pontosabban *avar-hun* műiparnak természetesen meg volt a maga művészi jelentősége, ami inkább a geometrikus stílusra hajlott, de ezeknél sem mindig különíthető el az idegen hatás (longobárd, gepida, bizánci).

legalábbis részbeni nyugati elkészítésének lehetősége.⁷⁴ A Pala d'Oro zománcképeinek legtöbbje kifejezetten a Szent Márk bazilika részére készült, Szt. Márk apostol ereklyéinek Velencébe szállítása alkalmából: a szent maradványait 830 körül vitték Alexandriából Velencébe, s az ereklyét befogadó első bazilika alapjait 836-ban rakták le, majd ez 976-ban leégett, a második, ma is álló bazilika pedig 976-tól a 11. század végéig épült, bizánci stílusban. Ezzel együtt az a nézetem alakult ki, hogy mégsem vethető el teljesen a korábbi állítás a görög feliratos abroncs, és a latin feliratos keresztpánt *utólagos összeállításával* kapcsolatban. Az *abroncs* ugyanis régebbi lehet, ez archaikusabb zománc stílusán jól érződik (korábban úgy véltem, hogy az egyidejű készítés esetében az arkangyal-képeknek a keresztpántra kellett volna kerülniük, az Atya-képhez közel, ez azonban nem bizonyíték), a *felső rész* pedig valamivel későbbi is lehet, de mindkét rész a bizánci fennhatóság alatti *Velencében* készülhetett, az akkor divatos keleti, bizánci/„sztyeppei” minták alapján, legkésőbb a 10. században, ugyanis 812-ig a bizánci császár nevezte ki a velencei dózsét, de később is szoros állami és kereskedelmi kapcsolat volt Konstantinápoly és a Velencei Köztársaság között, s a velencei Szent Márk bazilika két mozaikján is boltozott koronát visel a dózse. Majd a dózse az egységes Koronát a római pápának ajándékozhatta, végül II. Szilveszter pápa, az ezoterizmust kedvelő francia *Gerbert d'Aurillac* (nem mellesleg a nevelője volt III. Ottó császárnak, akinek anyja *Theophanu*, bizánci hercegnő volt), az elődei által a lengyel vajdának (I. Piast Miesko, 960-992; egyes források szerint az ő húga, Adelheide lett Géza fejedelem második felesége, akitől Grimelda is született, Orseolo Péter anyja) szánt koronát elküldte Vajk-Istvánnak (Hartvik-legenda, Endlicher: *Rerum*, 1849).

Az is lehetséges, hogy *maga a pápa* rendelte meg a keresztpánt elkészítését az abroncshoz egy velencei műhelynél, hiszen a Szt. Istváni koronaküldés története leírja, hogy a pápa koronát „csináltatott” az újonnan megtért lengyel király számára, ami az abroncs és a keresztpánt *utólagos összeállítására* is utalhat. De nem zárható ki teljesen az sem, hogy a Korona *Orseolo Péterrel* került Magyarországra, aki a velencei dózse és István király hűgának fia volt, s aki egy hároméves interregnumot beleszámítva (Aba Sámuel 1041-1044) német segítséggel uralkodott (1038-1046, Német Péternek is nevezték). Az a korona, amelyet Aba Sámuel legyőzése után Henrik, német-római császár visszaküldött a pápának, mint Csomor is megállapítja, nem lehetett a Szent Korona, hanem egy másik (a pápai regiszterkönyvben szereplő bizánci típusú abroncskorona), mely esetleg Géza fejedelem (972-997) egyik házikoronája lehetett, hiszen már ő is „Stephanus Rexnek”, koronás királynak nevezhette magát a pénzein (LÁSZLÓ Gy). A veszprémi apácakolostor alapítólevelében is ő lehetett a „*Sztefanosz krisztianosz, kral Ungriasz*”, a ’keresztény koronás magyar király’ (Árpád-kori Okmánytár, I. p. 347), és Géza az a *Sztefan Vengerszki*, akivel békés kapcsolatot ápolt Vladimir, kijevi rusz fejedelem 996-ban (Poveszti, 2003, Augsburg, p. 39), de Ademar krónikája is *Stephanus*-nak nevezi (Decsy, p. 106). Ismeretes, hogy Gézát mind a latin, mind a görög papok megkeresztelték, s emellett megtartotta az ősvallás szokásait is, saját szavai szerint „elég nagy úrnak” tekintette magát ahhoz, hogy több istennek áldozzon, több vallása legyen (Diethmar), és stratégiai is köztes helyzetben volt az erősebb Bizánc, és az akkor még gyengébb Nyugat között. Így a mai Korona abroncsrészét megörökölhette István király az apjától, Géza fejedelemtől is, aki talán II. Baziltól (976-1025) kapta, mikor Bizánc szövetségese lett a bolgár Samuil elleni hadjáratokban. A „bolgárölő” II. Bazil, Biborbanszületett Konstantin unokája 1014-re teljesen alávetette Bulgáriát, s lehet, hogy eleinte Gézát egy koronával is magához akarta édesgetni (Monomachos-korona?), nagyapja intése ellenére (István király dénárján egy stilizált boltozott korona látható, ld. ábra), majd Velencéből kért aranyművesekkel itthon elkészíthették a keresztpántot. Később pedig lecserélték a hátsó zománcképeket VII. Konstantin, Dukász Mihály (1067-1090), és *nem* I. Géza (1074-1077) képére, hanem *Géza fejedelemére*, de ő talán eredetileg is rajta lehetett a Koronán,

⁷⁴ A Pala d'Oro legkorábbi, és a Korona díszítőelemeihez leginkább közelálló ábrázolásai a 10. századból, 976-ból valók; vö. J. de LUIGI-POMORISAC: *Les émaux Byzantins de la Pala d'Oro de l'église de Saint-Marc à Venise*, I-II. Zurich, 1966; e szerző már ekkor leírta a Pala d'Oro, a Khakuli-triptychon és a magyar Korona közti párhuzamokat, részben Wachtang ZIZICHWILI: *El icono de Jajuli* (Madrid, 1951) dolgozata alapján.

s ezzel van egy páratlan értékű ábrázolásunk róla (a Geobitzász-kép nem ábrázolhat kazár uralkodót, mert a kazár elit 740 körül felvette a zsidó vallást),⁷⁵ és a cserével „antedatálták”, jelképesen „átprogramozták” a Koronát, talán valóban a 18. századi „görög tervnek” megfelelően⁷⁶. Alábbi térképen összefoglaltam a Korona öt lehetséges útját, melyen a Kárpát-medencébe kerülhetett.

A megszentel Korona lehetséges érkezési útjai a Kárpát-medencébe 7-11. században.

In summa, úgy vélem, hogy ha a kutatásnak nem is, de a kedélyeknek meg lehet nyugodniuk abban a gondolatban, hogy a Korona *nem* készülhetett *ab ovo* valamely türk, hun, ősmagyar fejedelemnek, hanem egy bizánci császárnak, bizánci szövetséges királynak, akitől ajándékozás útján juthatott a Kárpát-medencébe, mint *abroncskorona*, vagy egy velencei-római „kerülő” során *keresztpánttal* egységessé, „szentté” téve, a római egyházi érdekeknek megfelelően, és később cserélhették le a hátsó három zománcképet, a 18. századi bécsi, Habsburg környezetben. Viszont, ami az *alkotókat* illeti, ők *lehettek* bizánci területen dolgozó türk-kazár szövetséges *ogur-hun*, *szabir-magyar*, *khvárezmi ötvösök*, noha ők is felvehették az ősi, elő-ázsiai, majd görög, perzsa formakincset, keresztény tartalommal, ill. a *Selyemúton* Bizáncba került keleti árucikkek díszítőmotívumainak hatása is szóba jöhet. A művészetben régen sem voltak „országhatárok” úgy, ahogy ma szeretnék olykor feltüntetni, beleesve egy „nemzeti öncélúság” hibájába („Atilla, Buda” a koronán, „élő” korona, etc), ami ebben a formában nem

⁷⁵ „Geobitzász” /Gyeovics lehet Géza, régiesen-népiesen Gyéjcsa, Gyeücsa fejedelem hallás utáni, görög torzítású neve, a magánhangzó torlódást „kiváltva” egy b/v mássalhangzóval, ld. Moravcsik: *Byzantinoturcica*, II., p. 109., a lat. *Deuix* alak Thietmárnál, MHG. SS. III. 862. (ld. még Álmos ’Szalmutzesz’, Zuard ’Szavart’ nevek a bizánci forrásokban).

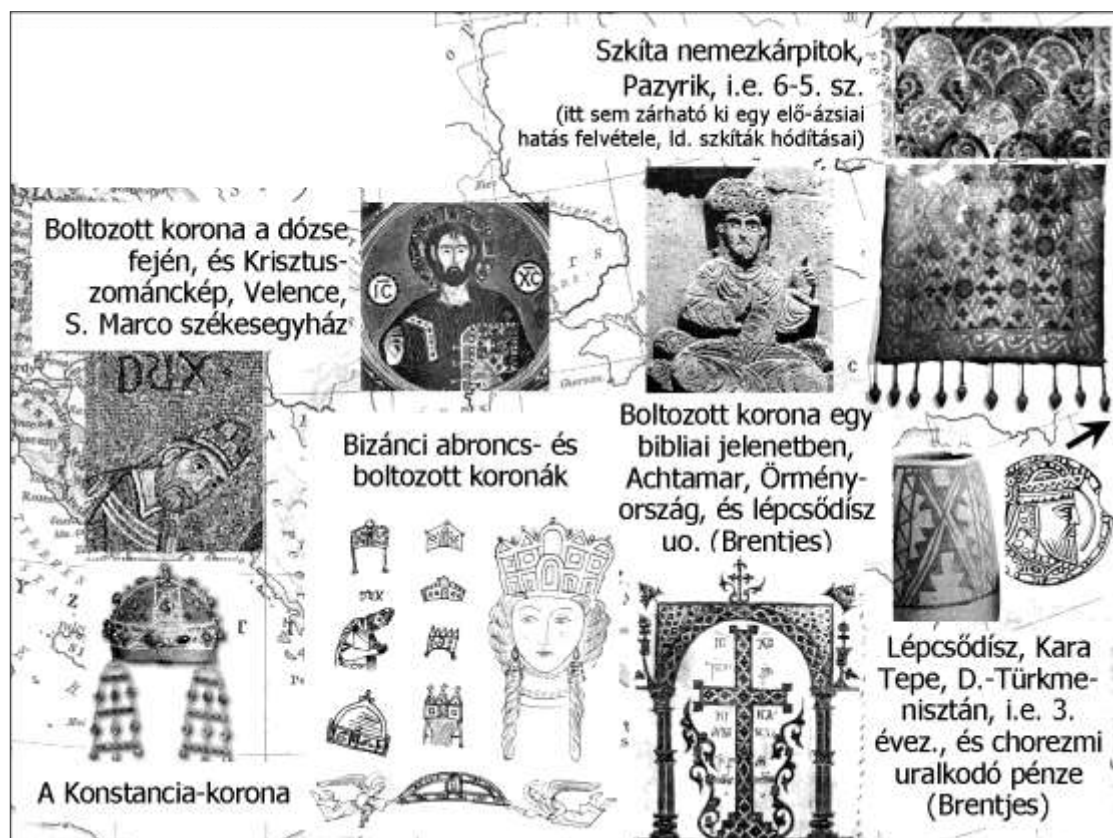
⁷⁶ Ld. Pap G.: *A Szent Korona nevében*, 2009, p. 50-69, és *A Szent Korona üzenete*, előadás, 3/6-7. rész, 2008, Youtube, és Jancsó B.: *A román nemzetiségi törekvések története*, II., 1899. (ld. függelék). A „görög terv” Nagy Katalin (sz. Holstein-Gottorp-Romanov), ill. Potyemkin nevéhez fűződik, s lehetett volna jó oldala, csak azt felejtik el hozzátenni, hogy az előszeretettel konspiráló „beavatott” *jezsuitáktól* is származhat, akiket Katalin befogadott a pápai betiltásuk után (1773), és Oroszország törbe csalását, „beugratását” akarhatták vele elérni.

szolgálja a nemzet érdekeit, lezárja a belső fejlődési, megismerési lehetőségeket, melyek legalább olyan fontosak, mint a hagyományörzés. A zománcképek *elrendezése* – alul a görög feliratos angyalok, szentek, *fölül* a nyugati egyház „oszlopai”, Péter, Pál, János, Jakab, *alattuk* a Keleten térítők, András, Fülöp, Tamás, Bertalan –, nem annyira a zodiákusra utal, mint inkább arra, hogy a latin, római egyház a végleges szakadás, 1054 előtt vagy azt követően kifejezésre akarta juttatni az elsőbbségét a görög-keleti egyház ill. a Magyar Királyság felett. Ilyen úton-módon lett „szent” tárgy a Korona, s kezdetben talán az ősi táltosfejedelmi szakralitás, a *kende* méltóságunk emléke hatására is, olyan hatalmi jelvény, mely nélkül Magyarországon senki sem lehetett király, hiába volt a királyválasztó akarat, vagy egy másik korona. Így tartotta fenn a Korona a magyar királyság intézményét, mely felett lassan eljárt az idő, de ahogy Isten létezik Biblia nélkül, úgy a magyar nép is létezik a Korona Tan érvényesülése nélkül, melyet mindazonáltal tisztelettel, féltve őrzünk s kutatjuk titkait.

Életfa-motívum, mint a „sztyeppei” alkotók kézjegye, mesterjegye, akik a déli birodalmakban is dolgoztak? Az ősi termékenységkultusz és az óiráni/keresztény-bibliai „életfák” szép szintézise? Balról jobbra: 1. női hajfonatkorong, Anarcs, 9-10. század (Huszka; vesd össze: Iréné-

Piroska ruhadísz a Hagia Sophiában), 2. szogd selyemruha motívuma, 7-10. század (www.transoxiana.org), 3. zománcdísz a limburgi sztaurotékárról, 10-12. sz. (Csomor), 4. ruha-, és könyvdísz Szt. Eugenios zománcképén 10-12. sz., Pala d'Oro (Luigi-Pomorisac, 1966), valamint 5. ezzel a motívummal van tele Imre királyunk (1198-1204) felesége, Aragóniai Konstancia koronája (Palermo, ld. Csomor, és alább), bár azt nem tudni, hogy ez a sapkaszerű, „pogány” jellegű korona honnan ered, mivel Konstancia a második férje, II. Hohenstauf Frigyes, német-római császár révén Szicília régense volt 1212-1220 között, ahol szintén erős bizánci befolyás érvényesült (ld. Monreale, Cefalù dómjai). Nehéz megállapítani az „elsőbbséget”, s úgy tűnik, hogy a szogd és a magyar minta a korábbi, autentikus, viszont keleten a baktriai görögökkel is számolni kell i. e. 4. sz. vége óta (Nagy Sándor). Az „életfa”, mint indamotívum, sajátos módon Bizánc és Velence „kerülőútján” juthatott a Szt. Korona apostolképeire (János, Tamás, Pál, Fülöp), bármennyire is közeli a párhuzam számunkra, s a közös forrás talán a 8-9. századi kazár-khwárezmi kapcsolat, „divat” lehetett.

A magyar Korona eurázsiai párhuzamai.

A magyar Korona bizánci párhuzamai.

Mihály arkangyal képe a magyar Szent Koronán (fent), és egy arkangyal-kép a velencei Pala d'Oro oltártáblán (jobbra, Szt. Márk bazilika, párhuzamokról ld. Luigi-Pomorisac, 1966); a Korona zománcképe szemmel láthatóan régebbi, de ugyanazzal a rekeszzománc-technikával, ikonográfiai és stílusjegyekkel készült, mint velencei párja, a bizánci művészet kánonja szerint (9-12. század), melyet azonban közvetíthettek keresztény „sztyepei” aranyműves mesterek is

A Bizánci Birodalom 1025 körül (Wikipedia), bizánci fennhatóságú területek: Velence, Szicília keleti partja, a szíriai Edessa és Aleppo térsége, és Örményország keleti részén Dvin, az akkori főváros környéke (Ararat tartomány), szaggatott vonal: a bolgár Samuiltól elhódított terület. A Selyemút forgalma a Dél-Kaukázuson és a Fekete-tengeren, illetve Szírián és a Földközi-tengeren keresztül ért el Konstantinápolyba, de szárazföldön is, ha kedvező volt a diplomáciai helyzet a perzsákkal, majd a muszlimokkal.

VÁLOGATÁS A VELENCEI PALA D'ORO OLTÁRTÁBLA ZOMÁNCKÉPEIBŐL

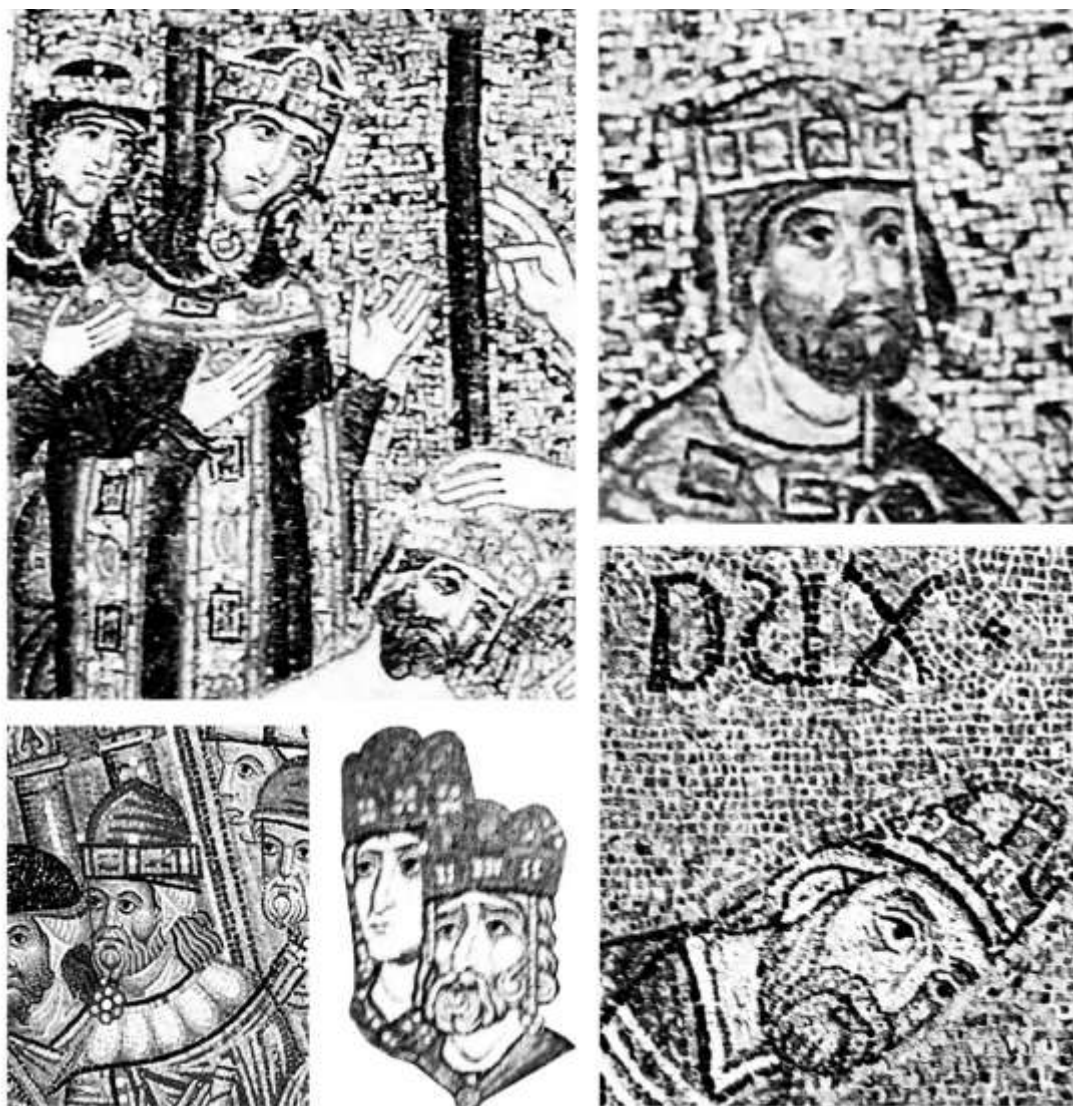
Fent Michael arkangyal, kezében a „Grál” kelyhével, alatta zománcképek Jézus életéről (Születés, Keresztelő – úgy tűnik, itt is nadrágos az egyik angyal –, és a leplek a Sírban), legalul Szt. Márk apostol életéről; a figurák, motívumok (pl. alul, középen ott vannak a Korona cseppalakú fái), a feliratok, golyósoros keret, etc., a legközelebbi párhuzamai a Szent Koronán láthatóknak, noha e négyzetes zománcképeket a 12. századra keltezik.

Fent: nagyobb méretű, későbbi zománcképek Jézus életéről (Mégfeszítés, Mária mennybevittele), alul, latin és görög feliratokkal: Istenanya (középen), balra: Ordelafo Faliero, velencei dózse (1102-1117), abroncskoronával, jobbra: Szent Iréné/Piroska, Szt. László királyunk leánya, II. Komnenosz János, bizánci császár (1118-1143) felesége, pártás, csüngős abroncskoronával a fején, és az apostoli magyar kettőskereszt a pajzsán (ld. portréja a Hagia Sophia mozaikján); a Pala d'Oro kerete, maga a tábla késői munka.

A New York-i Metropolitan Museum bizánci zománcképei, melyeket a katalógusban 7-9. századra kelteznek.

Koronatípusok a velencei Szt. Márk bazilika mozaikjairól; egyaránt előfordul az abroncs- és a boltozott korona, pártákkal, csüngőkkel, vagy ezek nélkül (balra lent, úgy tűnik egy abroncskoronás tiara jelenik meg, ld. a Szent Korona abroncsának nagy méretét, ami egy ilyen, korábbi, tiarás használatra is utalhat).

Bölcs Leó császár (886-912) fogadalmi koronája, Szt. Márk bazilika, Velence (San Marco, Byzantium, and the Myths of Venice, ed. H. Maguire, R. S. Nelson, Washington, 2010., p. 205), elől: Paulos, Leon desp., Markos.

Az Árpád-ház családi kapcsolatai Velencével, Bizánccal, a szicíliai normannokkal, nápolyi Anjoukkal, részint Dalmácia (Zára, Trau, Spalato, Ragusa) birtoklásáért

Géza fejedelem egyik leánya
oo II. Basilios, **bizánci** császár (976-1025)

Szt. István király húga, Grimelda oo Orseolo Otto, velencei dózse,
fiuk: Orseolo Péter, 1038-1046, magyar kir.

I. (Nagy) Géza király, 1074-1077,
oo 2. Synnadené, **bizánci** patriciuslány (özvegyként visszatért hazájába);
(Géza testvérének, Szt. László kir. lánya, Pirooska
oo II. Komnenosz János, **bizánci** császár), fiuk:

I. Kálmán kir., 1095-1116
oo 1. Buzilla, Roger, **szicíliai** ögróf lánya, fiuk:
II. István király, oo **szicíliai** ögróf lánya;
oo 2. Eufémia, kijevi hgnő, fiuk: Borisz oo **bizánci** hgnő,
kitől Kálmán hg. **kilikiai** helytartó

II. Béla (1131-1141) fia, IV. István kir., 1163-1164
oo Komnena Mária, **bizánci** hgnő

IV. István testvére, II. Géza (1141-1162)
oo Eufrozina, orosz hgnő, két fiuk **Bizánban** él 1210-től;
Géza testvérének, III. Bélának (1172-1196) fia,

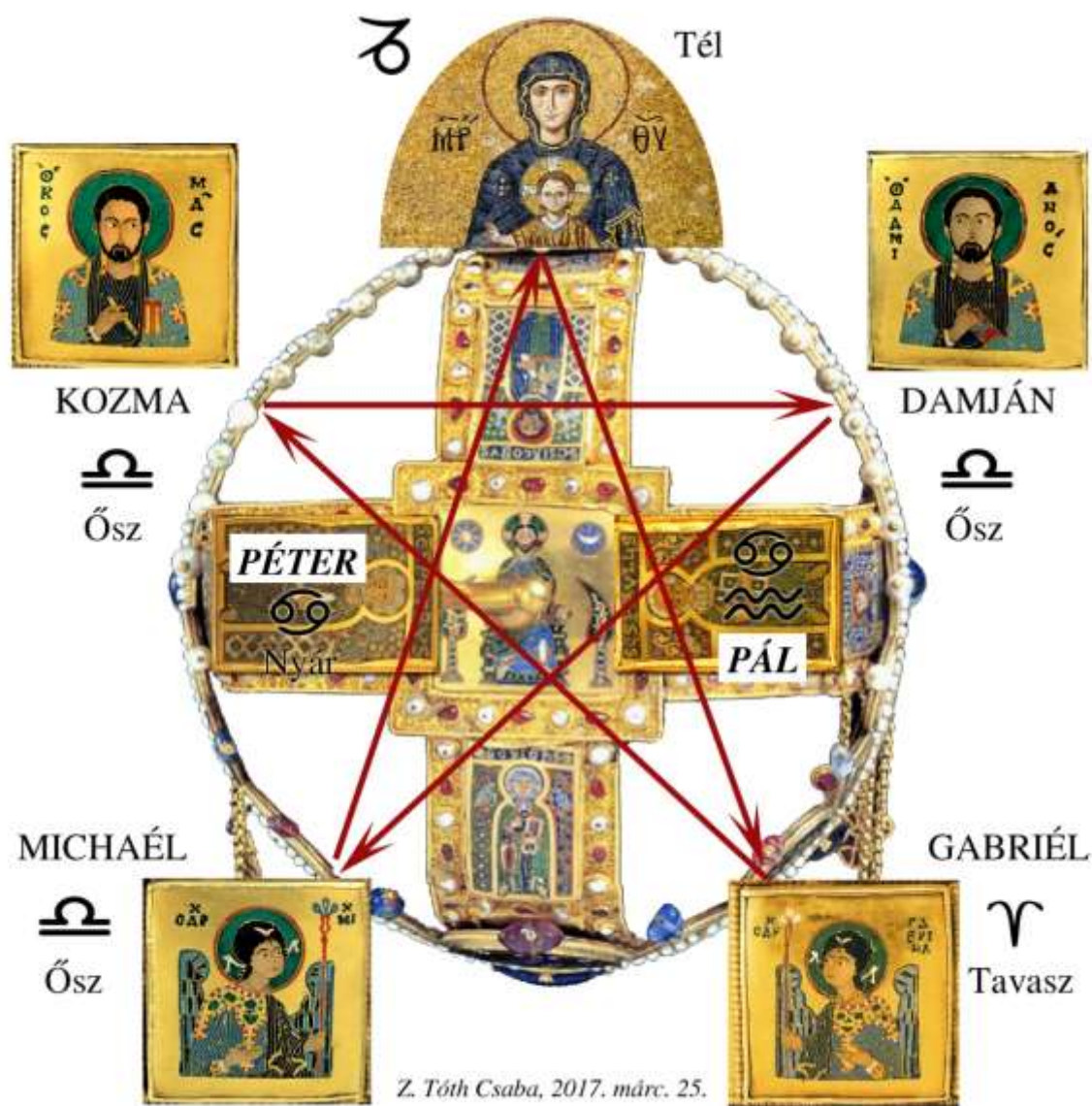
Imre (1196-1204) oo Aragóniai Konstancia (1179-1222), aki oo 2. II. Frigyes,
ném.-róm. császár, majd Szicília régense lesz (ld. koronája Palermóban)

III. Béla másik fia, II. Endre (1205-1235)
oo 1. Meráni Gertrudis, fiuk: IV. Béla (1235-1270)
oo Laszkarisz Mária, **niceai** császárlány;
II. Endre 3. feleségétől, Estei Beatrixtól (anconai ögróf leánya) fiuk:

István hg., oo 1. Traversara Erszébet
oo 2. Morosini Thomasina, velencei patriciuslány,
aki Szlavónia hgnője lesz (†1300 okt., mérgezésben),
erélyesen irányítja fiát, az utolsó Árpád-házit, III. Endrét (1290-1301),
akit ifjúkorában „velenceinek” neveznek, s a Habsburg Albert elleni harcokat vezeti

II. Endre testvérhúga, Margit (†1223 után) oo 1. II. Angelosz Izsák, **bizánci** császár
oo 2. Monferrati Bonifác, **thesszalonikai** király (Velence és a 4. kereszteshadjárat nyomására
került trónra)

IV. Béla fia V. István (1270-1272) oo Erszébet, kun nő (aki férje halála után „a kun császár
leányának” nevezi magát); gyermekeiket még IV. Béla kir. házassítja ki: Máriát (†1323) II. (Sánta)
Anjou Károly nápolyi és szicíliai királlyal, IV. (Kun) Lászlót (1272-1290) Anjou Izabellával.

A magyar Szent Korona szakrális geometriája: a zománcképek naptári, évszakrendjének szabályos ötszöge a Korona egységes tervezésére mutat, mivel a sorrend az abroncstól indulva áthalad a keresztpánton, Szt. Péter és Pál apostol képén, a római, latin egyház „két oszlopán”, bár még így is elképzelhető az utólagos egybeszerkesztés, egy plusz Pantokrátor-képpel a tetején (az abroncs képei az ortodox egyházi naptár szerint nem adják ki a pentagramot, ld. Horologion, Synaxarion: Gábiel-Kos-márc.26, Kozma-Damján-Rák- júl.1, Michael-Skorpió-nov.8, és Istenanya-Bak-dec.25, ld. Révay P., 1613.; vö. a képek párban szerepelnek: 2 arkan- gyal, 2 katonaszent, 2 orvosszent, ill. a keresztpánton az apostolok, János-Jakab, Péter-Pál, így hátul is párban lehetett két uralkodó képe, egy bizánci császár és egy társzászár, vagy a szövetségese, aki az abroncskoronát eredetileg kapta; vö. a Hagia Sophia mozaikjain több- ször szerepelnek császárok Krisztus vagy az Istenanya két oldalán). Noha történetileg mi, ma- gyarok nem tudunk igazán jó szívvel gondolni Velencére, a nagy dalmáciai riválisra (aki pl. elősegítette, majd ünnepelte a török elleni 1444-es vármai csatavesztésünket), mégis itt volt az a politikai-kereskedelmi-művészeti csomópont, ahol a bizánci és nyugati hatások korán és nagymértékben ötvöződtek, s ahol kialakulhatott már az 1000. év előtt a Korona és legköze- lebbi képi-formai párhuzamainak (Pala d'Oro) szellemi-művészeti kánonrendszere. További kérdés, hogy miért ötágú csillag alakban rendezték el a képeket? (Hold- vagy Vénusz- pentagram, korabeli Vénusz-Nap együttállások a Mérlegben, a Vénusz „házában”, a készítési időpont „kódja”?)

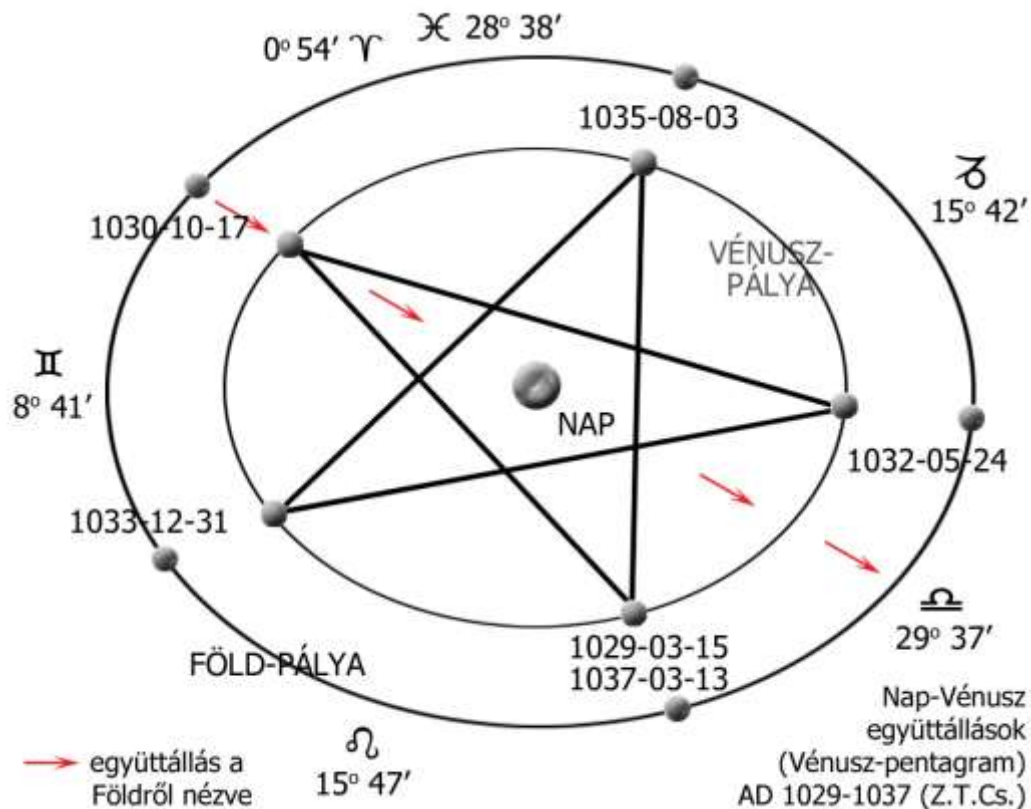
Függelék I.

„Fényhozó” Korona – a Nap, Hold, Vénusz és a szeretet „mágiája” a Koronán

Vajon tükröződik-e a Korona pentagramjában a Nap-Vénusz együttállások valamely tényleges, korabeli adata? Noha a Korona tervezői-készítői nem akarhattak múlandó dátumokat belefoglalni a nagy műbe, mely elsősorban az örökkévaló szellemi hatalom jegyében készült, mégis érdemes kissé betekinteni a planetáris világba, hátha van ennek nyoma. A Vénusz bolygó AD 600-1100 közötti adatai sorában (Astrodienst AG, Zürich, www.astro.com, ld. a Vénusz 8 évente tér vissza ugyanabba a jegybe, a teljes „tánca” pedig, melyben számtalan ötszögben egy csodálatos, égi „pünkösdi rózsát” ír le és végigjárja a 12 zodiákus-jegyét, 1199 év), csupán egyszer található olyan Vénusz-pentagram, alsó együttállásokkal, melynek 5 pontjából, 3 egyezik a Nap – és a Korona – évszakrendjével, s ez a *Kos-Mérleg-Ikrek-Bak-Oroszlán* jegyű pentagram, de az 1029-1037 közötti években, tehát ez elvileg nem jöhet számításba a Korona készítésével kapcsolatban. Érdekes lehet még, hogy volt-e a korai időkben *háromszoros* Vénusz-tranzit vagy együttállás a Mérlegben, ahogy a Korona-pentagramban is háromszor szerepel Mérleg-jegyű naptári szentkép? Többször előfordulnak együttállások a Mérlegben 819-875 között (és 608-, 624-ben is), majd AD 875 után a Nap-Vénusz-Mérleg helyzet nem ismétlődik meg 1030-ig, és nem voltak hármass együttállások vagy tranzitok sem a Mérlegben 875 előtt (667-1040 között 6 tranzit volt az Ikrekben és a Nyilasban), viszont *608. és 851. szept. 27-én*, tehát épp *Kozma-Damján napján* volt egy-egy Nap-Vénusz együttállás a Mérlegben, ami felvetheti, hogy esetleg ezen dátumok valamelyikét „elrejtették” a Koronában, mint a készítés évét, bár a készítés nyilván több évet vehetett igénybe. Volt azután egy Nap-Vénusz-Kos felső együttállás 766. és 1009. márc. 24-én, *Gábiel napján*, ahogy a Koronán is kezdődik a pentagram, noha ebben a Kos jegyén kívül csak a Bak jelenik meg.

Mindezek fényében komolyan felmerülhet – túl a készítési idő esetleges „kódján”, vagy akár ezzel együtt is –, hogy a magyar Megszentelt Korona szellemi konstrukciójának létrehozásában kifejeződik egy *magasabb tudatosság*, amely a *Nap-Vénusz-Hold* kapcsolatot akarhatta rögzíteni a pentagrammal, mivel (1) az ekliptika sarkpontjain, és (2) a Vénusz-pentagramon kívül kiemelésre került (3) a *Hold* „háza”, a *Rák*, mely *Péter-Pál* jegye, jún. 29-re esik a napjuk, ill. szóba jöhet a *Hold-pentagram* is (ld. *Le Grimoire Secret de Turiel*, Peter d’Abano: *Heptameron, Clavicula Solomonis*). A készítők a Nap-Hold-Vénusz összefüggéssel „mágikusan” megtestesíthették a magasabb szellemi erők transzformációjának, „lehozásának” lehetőségét a társadalmi szintéren, vagyis, nem túlzás: a „szerelem programját”, hiszen a Vénusz közismerten a szeretet, a szív bölcsességének planétája, amellet, hogy egyéb vonásoknak, erőknek is „képe” (a Vénusz a Mérlegben, Bikában van „otthon”, a Halakban pedig, mely a jelenlegi, AD 220-2380 közötti Keresztény-Germán korszak jegye is, ereje teljében), és „ő” a „fényhozó” (gör. *phosphoros*, lat. *lucifer*) az alkonyi és hajnali derengésben, melyet mint „hajnalcsillagot”, a Vénusz „ébredő” aspektusát az Ítélet Krisztusa a lélekben győzteseknek szánja (Ján. Jel. 2,28, 22,16., 1.Kor. 15,40; ld. még a Vénuszról, Robert Powell: *Hermetikus asztrológia*, 2012, I., 3. fejezet, R. Steiner GA 104/3., és GA 104, 137, 232).

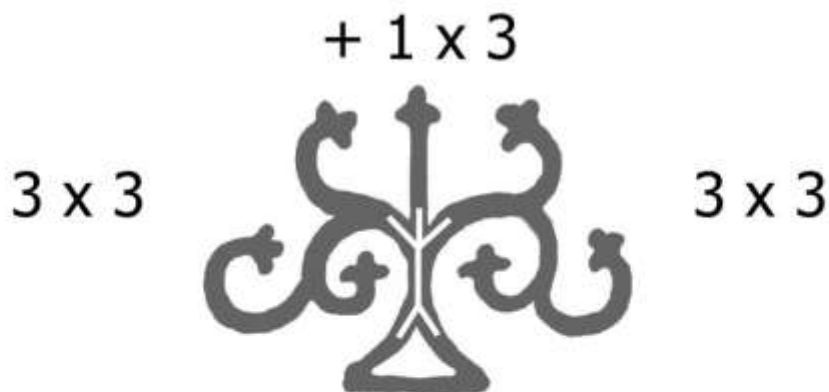
Mindez természetesen csak a matematikai váza, egyik „atomszerkezete” annak az élő, szerves analógia-hálózatnak, amely magában az életben, a mikro- és makrokozmoszus „egyszerességben”, szinkronicitásban lüktet, áramlik, s ami további (újra-) felfedezésre vár, úgy is, mint a Megszentelt Korona igazi, történelem- és nemzetfeletti, örök üzenete, mely csakis a megismerésünk által létezhet, különben menthetetlenül a babona és a bálványimádás sötétségébe merül, velünk együtt, ami a legmélyebb megszenteltség teljének a Koronának és a saját fejlődésünknek. A Koronát nem szükséges *eredetében* „megmagyarítani”, ez erőltetett és hiábavaló törekvés, hanem fel kell ismerni a történelmi „karmát”, ami épp nekünk juttatta. Ebben rejtőzhet valami közös a Korona és a magyarság „pentagramjával”, a régi királyság intézményén túlmutató, modern értelemben is, a jelenleg még tartó *Ötödik Főkorszak Ötödik* Alkorszakában, mely a „négy princípium” után az *ötödik*, a krisztusi Szellemi Én megjelenésének és bennünk való kifejlődése kezdetének kora, minden tévedés és elenáramlat dacára.

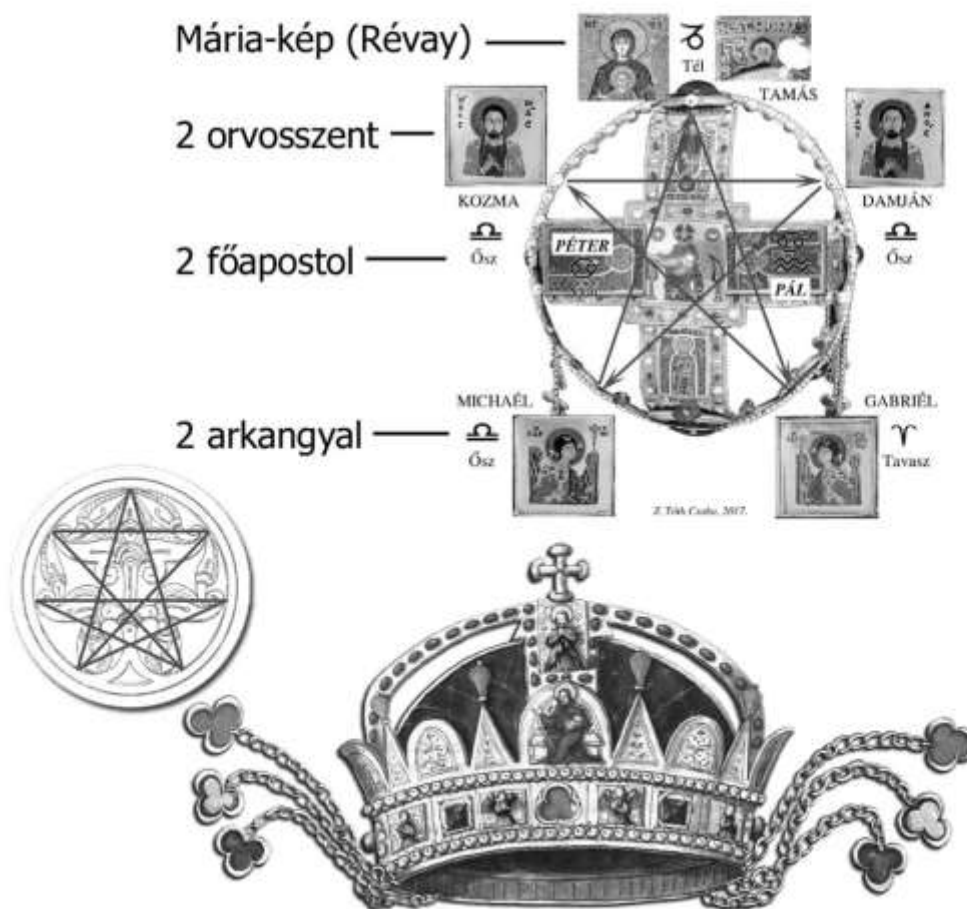
Az 1029-1037 közötti Vénusz-pentagram a Kos-Mérleg-Ikrek-Bak-Oroszlán havában, melyek közül három jegy egyezik a Korona-pentagram jegyeivel (nem a napokkal). Érdekes, hogy 1033-ban épp Szilveszter-napra esett egy együttállás, s bár Szilveszter pápa ekkor már 30 éve nem élt, esetleg az emléket befoglalhatták a Korona-pentagramba, amennyiben a kereszt-pánttal való egybeszerkesztés 1029-1037 között történt.

A Nap, Hold, és a Vénusz ötkarú spirálja II. Endre Aranybullájának pecsétjén (1222), mely azt sejteti, hogy a 13. században mintha még tisztában lettek volna a Szent Korona rejtjeles „programjával”, a szellemi „üzenet” társadalmi gyakorlatba ültetésével. Az ötkarú spirálról néhány mai Korona-kutatónak a galaxis jutott az eszébe, azonban Endre pecsétjén nyilvánvalóan a Holddal is együttálló „esthajnalcsillagot”, a Vénuszt jelképezi, ez volt „közelebb” a középkor tudásához, ezotériájához, nem a „galaxis”.

5 indából (pentagramból) lesz $3 + 3 + 1 = 7$ inda, egyenként 3 levéllel

Fent a Megszentelt Korona „ősmintája”, életfa a Konstancia-koronáról (ld. még anarcsi korong [balra,] szogd ruhadísz, bizánci sztaurotéka, Szt. Eugeniosz a Pala d'Oro-n, Iréné-Piroska ruhamintája a Hagia Sophiában), összhangban a Korona képeinek pentagram-elrendezésével (középen), és az oldalcsüngők eredeti számával (lent, a Korona első ábrázolása, Fugger-krónika, 1555).

Kül tegin (684-731), a keleti türkök katonai főparancsnokának, Bilge kagán öccsének portréja, melyen a süvegszerű fejdísz tetejét hasonlóképp ötszögben alakították ki, mint a Szent Korona évszázománcait; ez utal a keleti türkök (vagy kínai, szogd, perzsa tudósai) csillagászati ismereteire, és/vagy arra, hogy a sztyeppén, a nyugati türk kazároknál, vagy a magyarság közvetlen őseinél, az oguroknál is meglehetett ez a tudás, mely belejátszhatott a Magyar Szent Korona kialakításába, akár egy bizánci, velencei „kerülővel”; ld. még az orkhoni türk rovásírásos feliratokat Vilhelm Thomsen fordításában, és Gustaaf Schlegeltől a kínai feliratok fordítását, kommentárját. (Z.T.Cs.)

<http://irq.kaznpu.kz/?mod=1&tid=1&oid=16&lang=e>

A turkokkal (magyarokkal) szomszédos népekről

Bíborbanszületett Konstantin portréja egy elefántcsontfaragványról.

Részlet a császár intelmeiből utódjának, miképp indokolja meg, hogy nem ad bizánci díszruhákat és koronát az északra élő népeknek, kazároknak, magyaroknak, etc., akik gyakran kérnek ilyesmit a szolgálataikért cserébe (a szöveg szándékával ellentétben azonban történtek ilyen adományozások, s a sztyeppe népei nyilván azért kértek koronákat, mert ők nem tudtak ilyeneket készíteni):

„Mivel ezek, akár a kazárok, vagy a turkok, vagy a ruszok, vagy bármely más északi nemzet és a szkíták, amint gyakran megtörténik, mindig kéri és követelik, hogy küldjünk nekik némely császári öltözéket vagy *koronákat* (gör. *stemma*), vagy hivatali díszruhát, cserébe bizonyos szolgálataikért vagy az általuk betöltött hivatalért, ezért így mentsd ki magad: Ezeket a díszruhákat és a *koronákat*, melyeket ti *'kamelaukiának'* neveztek, nem emberek készítették, nem emberi mesterség tervezte vagy készítette őket, hanem, amint a régi írók titkos történeteiben találjuk, amikor Isten császárrá tette a néhai Nagy Konstantint, aki az első keresztény császár volt, Ő küldte neki ezeket a díszruhákat az angyala révén, és a *koronákat*, melyeket ti *'kamelaukiának'* neveztek, és meghagyta neki, hogy ezeket Isten nagy és szent templomában helyezze el, melyet annak az igaz bölcsességnek a neve után, mely Isten sajátja, Szent Szófiának neveztek el; és nem öltötte magára ezeket mindennap (Konstantin), hanem csupán akkor, amikor az Úr nagy, nyilvános ünnepe van. És így, Isten parancsolata alapján elhelyezte őket, és ezek a szent asztal felett függenek ennek a templomnak a szentélyében, és a templom díszéül szolgálnak. És a többi császári öltözéket és palástot erre a szent asztalra terítik. És amikor a mi Urunk és Istenünk, Jézus Krisztus ünnepe elérkezik, a pátriárka magához veszi ezeket a díszruhákat és koronákat, amint ebben az esetben alkalmas és megfelelő, és a császárnak küldi, aki viseli ezeket az ünnepségen, de csak ekkor, mint Isten szolgálja és követe, majd a használat után ismét visszaküldi őket a templomba, és itt maradnak. Sőt, van egy átká a szent és nagy Konstantin császárnak, melyet felvett Isten templomának erre a szent asztalára, ahogy megparancsolta neki Isten az angyala révén, hogy ha egy császár, bármilyen okból nem megfelelően veszi fel őket, vagy *másoknak adja* azokat, ki kell átkozni, mint ellenséget és Isten parancsolatainak megszegőjét, és ki kell közösiíteni az egyházból; sőt, ha úgy dönt, hogy *másoknak készít* ilyeneket, akkor ezeket is Isten templomába kell vinni, minden főpap és a tanács hozzájárulásával; és nem szabad ezeket a díszruhákat vagy a *koronákat* kivinni Isten szent templomából sem a császár, sem a pátriárka, vagy bárki más utasítására. Mert hatalmas rettegés szállja meg azokat, akik áthágják ezeket az isteni rendelkezéseket. Így például az egyik császár, név szerint Leó (V. Konstantin), aki szintén feleséget hozott Kazáriából (Tzitzakion-Iréné), oktalanságából és elhamarkodottságából felvette ezeket a *koronákat*, amikor nem volt az Úrnak ünnepe, és a pátriárka hozzájárulása nélkül a fejére tette. És azon nyomban egy furunkulus keletkezett a homlokán, és olyan fájdalmak gyötörték, hogy idő előtt belehalt. És mivel ez a meggondolatlan tett

hamar elnyerte a büntetését, ezután hoztak egy szabályt, hogy az uralkodónak, amikor császárrá *koronázzák* (gör. sztéfeszthai), meg kell esküdnie és tanúságot kell tennie, hogy nem tesz és nem gondol semmit, ami ellenkezik a rendelkezésekkel, melyeket régi időktől megtartottak, és akkor *megkoronázhatja* a pátriárka, és elvégezhetik a megfelelő szertartásokat az ünnepen.”⁷⁷

Források Géza fejedelem és király 'Stephanus' (gör. koronás) nevéről

1. POVESTI VREMENNYX LET, orosz őskronika: AD 996-ban a kijevi rusz fejedelem, Vladimir (980-1017), békés kapcsolatokat ápol többek között a „magyar Sztéfannal” (972-997): „V god 6504 (996). ...Ido Vladimir ljubil, družsinu i sz neju szovescsalszja ob usztroisztve sztrani, i o bojne, i o zakonah sztrani, i zsil v mire sz okresztnyimi knyjazjami – sz Boleszlavom Polszkim, i szo Sztefanom Vengerszkim, i sz Andrihom Cseszkim.” (Povesty vremennyx let, Im Werden Verlag, Mockba-Augsburg, 2003., p. 39.):

В год 6504 (996). Увидел Владимир, что церковь построена, вошел в нее и помолился Богу, говоря так: „Господи Боже! Взгляни с неба и воззри. И посети сад свой. И сверши то, что мой и отец с дружиною доискались золота и серебра”. Ибо Владимир любил дружину и с нею совещался об устройстве страны, и о войне, и о законах страны, и жил в мире с окрестными князьями — с Болеславом Польским, и со Стефаном Венгерским, и с Андрихом Чешским. И были между ними мир и любовь. Владимир же жил в страхе Божьем. И сильно умножились разбои, и сказали епископы Владимиру: „Вот умножились разбойники; почему не казнишь их?”. Он же ответил: „Боюсь греха”. Они же сказали ему: „Ты поставлен Богом для наказания злым, а добрым на милость. Следует тебе казнить разбойников, но расследовав”. Владимир же отверг виры и начал казнить разбойников, и сказали епископы и старцы: „Воин много у нас; если бы

2. VESZPRÉMVÖLGYI ALAPÍTÓLEVÉL, „én, a keresztény István (i.e. a 'keresztény koronás'), Magyarország királya”: „ego Sztéfanosz khrisztianosz o kai král pászész Ungríasz poiunta kai di-oikunta, kai kataszténonta to monasztérion tész úperagíasz Theotoku tu metropolitu, to eisz tó Üeszprém, kai en auto athnáosz pléthosz monadzuszón úpér tész pszükhékész szotériasz ému, szünbiu, kai toisz téknoisz mu, kai patriasz pászész ...” (Árpádkori Okmánytár, I., p. 347):

† Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ
ἀγίου πνεύματος ἐντέλλομαι ἐγὼ Στέφανος χριστιανός,
ὁ καὶ κράλ πάσης Οὐγγρίας ποιοῦντα καὶ διοικοῦντα,
καὶ καταστένοντα τὸ μοναστήριον τῆς ὑπεραγίας Θεο-
τόκου τοῦ μητροπολίτου, τὸ εἰς τῇ Τεσπρέμ, καὶ ἐν
αὐτῇ ἀθνάος πλήθος μοναζουσῶν ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς
σωτηρίας ἐμοῦ, συνβίου, καὶ τοῖς τέκνοις μου, καὶ πα-
τριᾶς πάσης: καὶ δίδωμι ἐνοῦς αὐτῇ τῇ μοναστηρίῳ

3. ADEMARUS CHABANENSIS krónikája: „Szent Brúnó, mint mondják, megtérítette a hitre Magyarországot és Oroszországot. A magyarok királyát, akit *Geitznek* neveztek, meg is keresztelte, és a keresztségben nevét megváltoztatván, *Istvánnak* nevezte őt, akit az első szent mártír, István emléknapiján (II.) Ottó császár fogott fel a keresztségben és szabad uralkodást engedett

⁷⁷ Constantine Porphyrogenitus: *De Administrando Imperio*, Greek Text Edited by Gy. Moravcsik, English Translation by R. J. H. Jenkins, New, Revised Edition, Dumbarton Oaks, Center for Byzantine Studies, Trustees for Harvard University, Washington, District of Columbia, 1967., 13. fejezet. Fordította Z. Tóth Csaba.

neki, a szent lándzsa viselésével, mint ő maga is viselte... *Geitz király* a saját fiát is megkereszteltette, kinek hasonlóképpen *István* nevet adott szent Brúnó. Azután fiának, Istvánnak feleségül adta Ottó császár Henriknek, az ő után következett császárnak húgát (ti. Bajor Gizellát)” („Sanctus, inquit, Brunus convertit ad fidem *Ungriam Provinciam*, et aliam, quae vocatur Russia. Regem Ungriae baptizavit, qui vocabatur *Geitz*, et mutato nomine in baptismo, *Stephanum* vocavit, quem Otto Imperator in natali Protomartyris Stephani, a baptismo excepit, et regnum ei liberrime habere permisit, dans ei licentiam ferre lanceam sanctam, ubique, sicuti et ipsi Imperatori mos est. ... Rex quoque supra dictus *filium suum* baptizare jussit, sanctus Bruno imponens ei nomen, sicut sibi *Stephanum*. Postea vero, ipsi filio ejus Stephano, Otto Imperator, sororem Henrici postea Imperatoris in conjugio dedit.” – Ademar Chabannensis Monachus S. Eparchii Engolismensis in Chronico suo, quod exstat in Collect. Rer. Aquit. Nov. Bibliothec. MSS. Libr. T. II. p. 168., idézi Decsy Sámuel: A Magyar Szent Koronának és az ahhoz tartozó tárgyaknak Historiája, Bécs, 1792., p. 106-107.):

Ademarus Chabannensis Monachus S. Eparchii Engolismensis in Chronico suo, quod exstat in Collect. Rer. Aquit. Nov. Bibliothec. MSS. Libr. T. II. p. 168. „Sanctus, inquit, Brunus convertit ad fidem Ungriam Provinciam, et aliam, quae vocatur Russia. Regem Ungriae baptizavit, qui vocabatur Geitz, et mutato nomine in baptismo, Stephanum vocavit, quem Otto Imperator in natali Protomartyris Stephani, a baptismo excepit, et regnum ei liberrime habere permisit, dans ei licentiam ferre lanceam sanctam, ubique, sicuti et ipsi Imperatori mos est. — Rex quoque supra dictus filium suum baptizare jussit, sanctus Bruno imponens ei nomen, sicut sibi Stephanum. Postea vero, ipsi filio ejus Stephano, Otto Imperator, sororem Henrici postea Imperatoris in conjugio dedit.”

Vö. a Géza névalakokról Moravcsik Gy.: *Byzantinoturcica*, II., Berlin, 1958, p. 109.:

Γεῖτζᾶς 1. Géza I., ungarischer König (1074–1077): *Γεωβιτζᾶς* INSCR HUNG 32 (sic Moravcsik: *Γεωβιτζ δ(εσπότης)* Darkó aliiq.).

2. Géza II., ungarischer König (1141–1162): *Γεῖτζᾶς* IOKINN 104^{17 19 23} 'Iatᾶς IOKINN 117¹⁸ 119¹⁸ 132²⁰ 202¹⁸ 203^{3 10 14 17} 214²¹ 215¹ NIKCHON HIST 165^{2 11 21} 167^{7 9 12} [> THEODSKUTSYN 254^{14 22 27} 255^{21 23 24}].

H: ung. *D'eviča* ~ *D'eiča*, s. E. Jakubovich: MNy 16 (1920) 124f.; Gy. Németh: MNy 24 (1928) 147ff.; Németh Honf. 292; Gy. Moravcsik: EPbK 59 (1935) 140f., MNy 31 (1935) 137ff., Szent István-Emlékkönyv III (Budapest 1938) 446; Gyóni 38ff.; K. Czeglédy: MNy 52 (1956) 325ff. — Der Name kommt bei Thietmar in der Form *Deuiz* vor (MHG. SS. III 862); in den Briefen des Papstes Gregor VII. lesen wir folgende Form: *Geuze* ... *duci* (ed. E. Caspar 85, 218, 229). Varianten der lateinisch verfaßten ungarischen Chroniken: *Geycha*, *Geyca*, *Geicha*, *Geytha*, *Geysa*, *Geyssa*, *Geijssa*, *Geyza*, *Geiza* (SRH Index); vgl. J. Mikos: MNy 31 (1935) 249.

Függelék II.

Révay Péter (1613): A Szent Korona leírása

„... a Szent Korona színaranyból van, az ötvösségnek inkább égi, mint emberi mester-ségével kör alakba öntve, oldalsó kerületén [abroncs] egyenlő közökben *háromszög alakú virágos csúcsok* [pártázat] emelkednek ki körben, a négy szemben fekvő sarokban egymást kölcsönösen metsző bolthajtásokkal [keresztpánt], melyek egy *keresztben* futnak össze, ma-gán a kerületen pedig a homlokzati részen *almát tartó Üdvöztőnk képmása* [már az 1555-ös Fugger-krónikában is a ma látható Pantokrátor-kép szerepel], az ellenkező oldalon a *Szent Szűz Máriáé* [nem valószínű, h. Révay a szakállas Dukász-képet Szűzanyának nézte volna, noha az „apostoli vallás” nevében régóta megengedettek az ilyen és hasonló, „ke-gyes” ferdítések, s erre kiképezhatték Révayt a bécsi jezsuita egyetemen, ahová járt 1584-1587 között; vö. K. Teszelszky: *Az ismeretlen korona*, 2009, és Pálffy G.: *A Szent Korona és a koronaláda balesete 1638-ban*, 2007, OL A 95, 1618, fol. 13v., eredeti rajz közlése nélkül], azután az *apostolok, a keresztyén királyok, császárok* [tehát valamilyen uralkodó-képmások ekkor is lehettek a Korona hátoldali részén], *vértanúk* szentséges sora, mint lát-szik, *görög betűkkel*, az arany alakokat és a hozzájuk tartozó jelvényeket ábrázoló képek az egészen keresztül a legfelül álló keresztig váltakozva követik egymást, az egyes *szent ábrák* között drágakövek és gyöngyök, ami egyáltalán nem közönséges szokást és módot követ, úgyhogy feltűnő is. A fül természet szerinti helyéről kétoldalt drágalátos, fehérén csillogó ékkövek lógnak a *fülre mintegy függelékként*, melyek a szent fő könnyű mozdulatára is köl-csönös összhangban ütődnek egymáshoz, hogy a két fület figyelmeztessék az *isteni* és em-beri *igazság* meghallgatására, ennek révén pedig arra, hogy mindent *Isten nevének dicsősé-géért, a jó hírért és névért* kell cselekedni; e *kilenc láncocska és kilenc csúcs*, mely a *Korona homlokzati és nyakszirt felőli* részén meghatározott közökben nagyobb gyöngyökkel ra-gyog, a Magyarországra bekebelezett kilenc ország és tartomány, úgymint *Dalmácia, Hor-vátország, Szlavónia, Szerbia, Bosznia, Holics, Lodóméria, Bulgária, Kunország* hatalmát és fényét jelképezi. Azt hiszem, nem hiába rendezték el ezt így, ugyanis a csúcsok, drága-kövek, ábrák, aranyozott függelékek számában nagyon pontosan és következetesen a *kilen-ces* figyelhető meg. A kettős köb [cubus geminus, 3 x 3] van ugyanis benne, vagyis kétszer [jobb- és baloldalon] négy- és háromszög [csüngők], tudniillik a háromszögek között van-nak még két-két pontból álló sorokkal határolt négyszögek is [csüngők hármas foglalatai és a hátoldali, 3 x 2 = 6 x vágott keresztosztásaik, 6 + 3 = 9; a Fugger-krónikában még 3-3-1 csüngő látható, vagyis a foglalatok és osztások szerint 27 + 27 + 9 = 63], és így a párosnak és páratlannak, vagyis az egész számsornak a teljessége és tökéletessége fejeződik ki benne. Akinek mármost szívügye és dolga a *számok és arányok misztikájának* vagy a *Szent Koro-nát* díszítő gyöngyök és drágakövek jelentésének nyomozása [Révay bővebben írt erről műve későbbi kiadásában], áldozza rá tehetségét a mi beleavatkozásunk nélkül. Az isteni-nek, amilyen ez a *Korona*, tökéletesnek kell lennie, s ez tökéletes királyokat is kíván, ezek tökéletessé teszik a népet, és így aztán végül az ország is boldog és tökéletes, *a tökéletesek pedig Isten rendeléséből sokáig fennmaradnak*. Azt hiszem azonban, a *Korona* egész ékes-sége a szent ábrákkal együtt sajátságos jelentésével *mást sem akar*, mint hogy a megkoro-názott király maga és vezérlete alatt hasonlóképpen a *magyarok* egész nemzete, mely a bol-dogságos *apostoli vallást* elnyerte, annak *teljes megismerésére, ápolására, szeretetére*, sőt fegyverrel való védelmezésére minél állhatatosabban törekedjék.”⁷⁸

Révay Péter: A Szent Korona leírása, 1613, részlet az 1732. évi kiadásból

⁷⁸ Katona Tamás (szerk.): *A Korona kilenc évszázada*. Magyar Helikon, 1979. Fordította Kulcsár Péter. <http://users.atw.hu/magtar/cikkek/forras/revay.htm>. Kiemelések, magyarázatok Z. Tóth Csabától.

SACRA ANGELICA ET APOSTOLICA REGNI
HUNGARIÆ CORONA

Nobile carigeno resplendens lumine sydus
Dignus anne polo dignis anne solo:
Fulge sic patriæ ne fati lera potestas
Te celi rursus cogat adire lares.

EST itaque FORMÆ SACRÆ CORONÆ
aurô solidô, artificio sculpturæ magis cœ-
lesti, quàm humanô, in orbem fusa: à cujus
latiore circumferentia pariter *pinna florentes*
forma triangulari similiori circummeminent,
quatuor angulis rectis: absides se mutuò inter-
secantes, desinunt in *Crucem*. In ipsa verò cir-
cumferentia fronte recta, *Imago Salvatoris no-*
stri Pomum tenentis; ex adverso *Divæ Matris*
Virginis: & deinde sacerrimus *Apostolorum or-*
do, *Regûmque*, ac *Imperatorum*, *Martyrûmque*
Christianorum. Ut videre licet, *literis Græcis*,
in cujuslibet imaginis, aureis vultibus, ac pro-
priis trophæis per corpus totum, usque ad *cru-*
cem summam mutuò consequuntur, interjectis
cui-

cuilibet *sacræ Imagini* gemmis ac unionibus. Atque ut hæc non planè ex vulgari habitu ac more; sic istud planè notabile: Ab aurium naturali parte utraque, gemmæ preciosiores candicantes dependent, *appendices* veluti *locò inaurium*, quæ ad levem sacri capitis motum, mutuâ quasi harmoniâ se commovent: ut aurem utramque *Divinæ* humanæque consecrando *Iustitiæ*; omnia ad *Divini Nominis gloriam, famamque bonam, & existimationem Reges* referant. Aut etiam *Catenule* illæ *novem, novemque* in *frontali, & occipitali Coronæ* parte, *Pinnæ radiantes*, majusculis unionibus intra certa spatia, Regnorum novem; ac Provinciarum Regno Hungariæ incorporatarum, *Dalmatia* utpote *Croatia, Sclavonia, Servia, Bosnia, Gallicia, Lodomeria, Bulgaria, Cumania* potestatem & splendorem indicant. Neque enim frustra illud institutum esse censeo, quandoquidem in pinnis, gemmis, figuris, inaurium appendicibus, tam accuratè, adeoque diligenter, *numerus novenarius* observatus fuerit. In hoc enim cubus geminus, nempe bis quatuor, & triangulus, scilicet inter tria, quatuor item lineæ, singulis duobus punctis definitæ, continentur: sicque paris imparisque, & adeò totius numeri

inte-

integritas & perfectio explicatur. Quibus ergo curæ cordique est *Mysteria* investigare *nummerorum* atque proportionum, & vel unionum, preciosorumque lapidum, qui *Coronam sacram* ornant, significationem; intendant ingenij sui nervos mihi quod videtur, citra præjudicium dicam. Divina perfecta esse debent, talis *Corona* hæc, hujusmodi Reges exigit, hi populos tales reddunt, sicque demum felix Regnum & perfectum, *durant verò perfecta, perficiente Deo*. Sed totum *Coronæ* decorem, cum sacris imaginibus, intima sua significatione nihil aliud annuere censeo; quàm ut Rex coronatus, ad vigilantiam ipse, adeoque omnis gens *Hungarorum*, quæ felicissimè *fidei Apostolicæ* initiata fuit, ad eandem penitus cognoscendam, colendam, amandamque, imò armis propugnandam, quàm constantissimè admoneatur.

„Bizánci vagy ósmagyar”? – motívumok Szent István Palástja gallérjának külső és belső oldaláról, erszényéről vagy fővegéről (Ipolyi), jobbra lent az esztergomi oroszlános-freskó rekonstrukciója

Függelék III.

JANCSÓ Benedek: *A román nemzetiségi törekvések története és jelenlegi állapota*, II. köt., Bp., 1899. (www.archive.org), részlet az ún. „Második Bizánci Birodalom” tervéről, mely nagy valószínűséggel összefüggésbe hozható a magyar Szent Korona három zománcképének lecserélésével Dukász Mihály (1067-1090), Bíborbanszületett Konstantin (913-959), és a magyar Géza fejedelem (972-997), „Turkia hívő királja” képére, noha 1613-ban Révay Péter koronaőr is említ királyokat és császárokat a Korona zománcképei között, ami nem lehetett tévedés (ld. PAP Gábor: *A Szent Korona üzenete*, előadássorozat, 3./6-7. rész, 2008, és *A Szent Korona nevében*, 2009; kiemelések: Z.T.Cs.):

I. A HÓRA-VILÁG — XI. A LÁZADÁS ÁLLÍTÓLAGOS ESZMEI HÁTTERE, pp.196-203.

Oroszország „történeti hivatása” Közép-Ázsiában és Keleten, melyet Nagy Péter cár Bekovics-Cserkaszkij hercegnek adott ismeretes utasításaiban oly merész vonásokkal rajzolt*, megvalósulásukhoz közelebb talán sohasem állott, mint II. Katalin cárnő idejében. Katalin cárnő rendkívüli szorgalommal és csüggedést nem ismerő erélylyel tanulmányozta mindazokat a terveket és javaslatokat, amelyeket a török Európából való kiűzésére és Konstantinápoly elfoglalására vonatkozóan elébe terjesztettek. A mindenható Subow tervet kovácsolt az örmény birodalom visszaállítására, Potemkin herceg pedig a régi bizánczi birodalom helyreállítására. Míg azonban Katalin cárnő Subow terve iránt csak platonikus vonzalommal és jóakarattal viseltetett, addig Potemkin tervébe, mely egy orosz nagyherceg császársága alatt vissza akarta állítani a bizánczi birodalmat a fényes porta romjain, valóságosan szerelmes volt.

Ez az úgynevezett „görög terv” háttérbe szorította II. Katalin cárnő minden egyéb tervét s a viszonyok előtte erre nagyon is kedvezőknek látszottak. Angolország ez időben még nem alapította volt meg befolyását Keleten és minden ez irányban tett lépésével küzdeni kellett a vele versenyző Franciaországgal. Ausztria és Poroszország Lengyelország felosztása révén Oroszország szövetségesei lettek s így Katalin és miniszterei felfogása szerint könnyű dolog lett volna a magára hagyott Törökországot Európából kiűzni és romjain az új bizánczi császárságot, élén az orosz uralkodóház egy nagyhercegével, feltámasztani. Ez a hit nemcsak Katalin cárnőben és tanácsosaiban, de egyuttal a nagy közönségben is szilárd meggyőződésévé vált úgyannyira, hogy a moszkvai és szentpétervári orosz társa-(p.197)dalom képzelete már a félhold helyett az orthodox hármassal keresztet ott látta ragyogni az Aja-Sophia templom kupolája tetején.

Pál nagyhercegnek 1779. április 27-én megszületett második fia is. Ezt Katalin császárnő Konstantin bizánczi császár nevére Konstantinnak kereszteltette, mert őt szemelte ki a visszaállítandó bizánczi császárság trónjának leendő birtokosául. Potemkin herceg, ki a törököket szárazon és vízen egyaránt több ízben megverte, a cárnő hadseregét igyekezett harczra kész állapotban tartani, hogy az első kedvező alkalommal rátámadhasson Törökországra. Mialatt így titokban megtettek minden előkészületet, amelyről azonban jóformán mindenki tudott, gondoskodtak arról is, hogy Konstantin nagyherceg leendő bizánczi császárhoz méltóan görög szellemben és görög erkölcsökben neveltessék fel. Dajkája, inasa egyaránt görögök voltak. Játosztársa egy Kolageorg nevű görög fiú volt azért, hogy tőle a görög nyelvet elsajátíthassa s

---

* Ld. *Nagy Péter cár végrendelete*, Országépítő, 1997/2. Mivel az ún. „Nagy Péter testamentuma” egy zseniális hamisítvány, amelyet kívülről jutattak az oroszokhoz, így nagy a valószínűsége, hogy a „görög tervet” sem egyszerűen az oroszok találták ki. Jancsó, aki alaposan utánanézett a dolognak, nem említi a jezsuitákat, noha nyilván tudhatta, hogy Nagy Katalin cárnő, II. Frigyeshez hasonlóan, befogadta őket a pápai betiltás, 1773 után, s azt is tudhatta, hogy a „fekete kabátosoknak” valóban sok volt a rovásukon a különféle politikai manipulációkat illetően (vö. Z.T.Cs.: *A századokon átívelő „új világrend” titkos építészete*, történeti-politikai szöveggyűjtemény, 2012, www.orszagepito.net, C. G. Harrison: *The Transcendental Universe*, 1893, www.archive.org, Az érzékfeletti univerzum, ford. Z.T.Cs., 2015, a „szocialista kísérletről” és az ún. „Bal Testvéreiről”, akik magasrangú, „beavatott” jezsuiták és szabadkőművesek, ld. még Rudolf Steiner, GA 167/4,9., 173/2., és 198/6,7,8., www.rsarchive.org).

együttal leendő alattvalóinak jellemét is idejekorán megismerhesse. Katalin csárna maga is görög kosztümöt kezdett viselni s hogy a görögöket Oroszországhoz közelebb hozza, Szent-Pé-
tervárott egy görög kadétiskolát is nyitott. Potemkin ezalatt Krimben görög nevű városokat ala-
pított (Sewastopol, Simferopol) és egyáltalában megszokták az újonnan elfoglalt Krimet úgy
tekinteni, mint összekötő hidat Oroszország és a leendő bizanci császárság között.

A tavasz és okos Katalin idevágó terveinek egyik részét mély titokban tartotta, másik
részét pedig szándékosan a legszélesebb körben igyekezett elterjeszteni. Franciaországban Ka-
talin csárna e görög tervét az enciklopédisták és a filozófok, kik a csárnónak állítólagos huma-
nus és philantrop terveiért különben is nagy tisztelői voltak, rendkívül nagy helyesléssel és
örömmel fogadták, míg XV. Lajos minisztereinek és diplomatáinak egyáltalán nem tetszett az
új bizanci birodalom.

Franciaországnak keleten már a XVI. század óta egészen más tervei voltak. IV. Henrik
óta Franciaország keleti politikájában valóságos dogmává lesz a Habsburgok birodalmának
háta mögött levő három birodalomnak: Svédországnak, Lengyelországnak és Törökországnak
Franciaországgal való szövetsége, (p.198) amelyet később Richelieu és Mazarin dolgoznak ki
teljesen. Katalin csárna ezt a szövetséget akarta Poroszország, Anglia és Dánia szövetségével
az úgynevezett éjszaki szövetség neve alatt a maga javára helyettesíteni. A Franciaországgal
egyetértő három állam szövetsége a XVIII. század kezdetével megszűnik ugyan már a francia
diplomácia evangeliuma lenni, de azért időről-időre mégis csak megújul és valamiféle alakban
felelevenedik. Így 1732-ben, mikor Lengyelországban a trónörökösödésért és Magyarország
déli határain Törökország, Ausztria és Oroszország között egyszerre háború volt kitörend,
Franciaországban ez igaz ugyan, mint egy mellékes incidens, de mégis jelentkezett, még pedig
minket magyarokat igen sajtáságosan érdeklő formában.

Franciaország követe ez időben Konstantinápolyban Villeneuve volt, kihez, mint a
Hurmuzaki-féle gyűjtemények 1) (Hurmuzaki: Documente VII. K. 187. 1.) egy okleveléből kitűnik,
egy Dislovay nevű állítólagos magyar emigráns egy új és katolikus Dáciára vonatkozó tervet
adott be. Ez a Dislovay nevű magyar emigráns azt a javaslatot tette, hogy Ausztria és Törökor-
szág között a porta és Franciaország segítségével egy új államalakulatot kell létre hozni, amely
keresztény és katolikus lenne és a Rákóczi-dinasztia alatt állana. Ez az új, katolikus és Franc-
ziaországgal barátságos viszonyban levő állam megalakult volna Dislovay terve szerint Erdély-
ből és Magyarország bánsági részeiből, továbbá a két oláh fejedelemségből.

Villeneuve Dislovay tervét 1732. május 13-án küldötte Párisba, ahonnan a külügyi hi-
vatal december 12-ről a következő választ adta: „Dislovay terve épen úgy, mint az öné, nagyon
chimerikusnak látszik. Egy állam alakulva a császár és a szultán birodalma között, vallására
nézve katolikus, de azért egyidejűen kész segédhadakat adni Törökországnak, oly intézmény
volna, melyhez egyszerre úgy a porta, mint az oláh fejedelmek beleegyezése is szükséges lenne,
de mindenekelőtt a (francia) király protekciója is – s mindez annyi körülmény és feltétel mel-
lett, amelyeket lehetetlen egyesíteni s amelyek különben sem arra (p.199) való, hogy együtt
maradjanak. Ha Dislovay feleletet kérne, mondja azt neki, hogy eszméjének megvalósítása na-
gyon nehéznek tetszett előttünk s bár a királynak érdeke, hogy nehézségeket gördítsen a császár
hatalma elé –, de ez nem elég erős ok arra, hogy Ő felsége elhatározhassa magát a keresztények
és Törökország között egy új katolikus állam alakítására. Ha azonban ez az állam valamikor,
mint Törökország vazallja megalakulna, akkor a király Ő felsége nem vonakodnék ugyanazon
pártfogásban részesíteni, mint aminőben részesít minden katolikus vallású más államot.”

Dislovay tervét tehát Párisban elejtették, bár a Valcroissant-féle későbbi kísérlet azt bi-
zonyítja, hogy hasonló gondolat utóbb is felmerült a francia diplomácia titkos keleti tervez-
getései közepett. Szó sincs róla, hogy Dislovay terve chimerikus, de egy csöppet sem nagyobb
mértékben, mint II. Kataliné, melyet 1782-ben közölt először II. József császárral.

Arneht lovag monographiájából 1) („Joseph II. und Katharina II.” Wien) tudjuk, hogy a
csárna 1782. szeptember havában írt levelében három éves unokáját, Konstantin Pavlovics
nagyherceget, mint az új bizanci birodalom első császárárt említi. Lord Malmesbury, Anglia
ez időbeli szent-pétervári követe ugyancsak ez évben arról tudósította kormányát, hogy Katalin

czárnő a törökök Európából való kiűzését, Konstantinápoly elfoglalását és a *bizánczi birodalom helyreállítását, Konstantin nagyherceg császársága alatt végleg elhatározta. Azok a levelek, melyeket Konstantin Konstantinovics nagyherceg az orosz történelmi társaság jelenlegi elnöke a Katalin czárnő udvaránál nagy tekintélyben állott Michailov tábornok leányától megszerzett s amelyeket az orosz történelmi társaság három év előtt közrebocsátott, egy részt ríkító világosságot vetnek Katalin czárnő keleti politikájára, másrészt pedig megismertetnek mindazon eszközeikkel, melyekkel e tervének megvalósításához az érdekelt udvarok beleegyezését meg akarta nyerni.*

Mindjárt az első orosz-török háború (1768-1774) kitörése után írja II. Katalin Potemkinnek: „Ha a háború eredményei Oroszország-(p.200)nak eszközöket és alkalmat fognak adni Krisztus ellenségeinek Európából való kiűzésére, akkor Oroszország a kereszténységnek és az emberiségnek tett e szolgálataiért jutalmul követeli, hogy a barbár birodalom romjain *visszaállíthassa a régi görög birodalmat*. Oroszország kötelezni fogja magát, hogy az új birodalmat, mint teljesen függetlent, átadja a legfiatalabb orosz nagyhercegnek, Konstantin Pavlovicsnak, kinek azért, mint orosz nagyhercegnek az orosz trónról le kell mondania, mint testvéreinek az új görög birodalmat illető minden jogáról és igényéről.”

Egy második, Potemkinhez írott későbbi levelében részletesen foglalkozik Katalin azal, hogy miként nyerheti meg II. Józsefet terveinek. „Mihelyt Ausztria kinyilvánítja, hogy kereskedelmi érdekeinek védelmére a Közép-[Földközi-]tengeren valami pontot birtokába akar venni, Oroszország kötelezi magát ezt a kívánságot teljesíteni. A két császári udvar a többi udvarokat is rá fogja bírni, hogy előmozdítsák e terv megvalósítását. Ha pedig valamelyik hatalom ellenséges magatartást tanúsítana a két szövetséges hatalom ellen, akkor ez ellen közös erővel kell fellépni s a többi államoknak is kereskedelmi előnyöket biztosítani.”

Úgy látszik, e tekintetben a bécsi udvarral *Katalin tényleg alkudozásokat is kezdett*, mert csakhamar egy újabb terv merül fel arra vonatkozóan, hogy miként kellene a három: osztrák, orosz és görög császárság között egy független államot állítani fel, hogy köztük minden surlódás elkerülhető legyen? „Hogy a római, orosz és görög császárság között minden összeütközés elkerülhető legyen, örök időkre érvényesen ki kell mondani, hogy e birodalmak között egy önálló, független terület legyen. E célra egyesíteni kellene Moldovát, Bessarabiát és Oláhországot az ott uralkodó keresztény fejedelmek alatt, kiknek hűségére mind a két császári udvar számíthat.”

„Együttal azonban azt is ki kell mondani, hogy az új államot az említett birodalmak egyikével sem szabad soha egyesíteni. Ez elválasztaná ugyanis a görög birodalmat a római birodalomtól, míg Oroszország és az új görög birodalom között a határt a Fekete-tenger alkotná. Lengyelország úgy fog maradni, mint azt a három hatalom megállapította. Oroszország lemond minden (p.201) terület-nagyobbításra vonatkozó igényéről, csak Ocsakov városát kívánja a Bug és Dnyeper között fekvő területtel, Krim félszigetét s továbbá kereskedelmi célokból két-három szigetet az Archipelaguson. A bécsi udvar ellenben Belgrádot Szerbia egy részével, Boszniát és Kis-Olahországot visszafoglalhatja.”

II. Katalin e levelére II. József 1782. november 13-án felelt Bécsből. „Nem szabad szem elől téveszteni – figyelmeztette az e tekintetben hidegebben gondolkozó II. József Katalint –, hogy Francia- és Spanyolország könnyen megghiúsíthatják Oroszország és Ausztria együttes vállalatát a Középtengeren, egyszerűen segítséget adva a törököknek és megtámadva Németalföldet. Poroszország királyát is csak drágán és a legnagyobb nehézségek árán nyerhetnék meg tervöknek. Ami pedig az orthodox vallású fejedelem kormányzata alatt felállítandó *új Dáciát és a feltámasztandó bizánczi császárságot* illeti, egyedül csakis a háború dönthet. Ha a hadi esélyek ezekre vonatkozóan szerencsések lesznek, a maga részéről, amennyiben birodalmának érdekei meg fogják engedni, nem fog akadályokat támasztani.”

Ami a török birodalom felbontása esetén az új birodalmak határait illeti, II. József azt kívánja, hogy Hotin városa a Galicziát és Bukovinát védő föld-nyelvvel, Kis-Olahország, továbbá Nikopolistól kezdve a Duna irányában Belgrádig, a Duna mindkét partján Vidin, Belgrád városok és a Bulgáriába három mértföldnyire benyúló földnyelv, Boszniával és Herczegovinával együtt Ausztriához csatoltassanak. Ide csatolandók továbbá az Istria és Dalmácia területein

levő velencei birtokok is, melyekért cserébe Velencze, Moreát, Candiát [Kréta] és Ciprust kapná. Követeli továbbá, hogy Ausztriának szabad hajózása legyen a Dunán egészen a Fekete-tengerig s hogy se a leendő Dácia, se pedig az új bizánczi császárság ne akadályozzák azt semmiképpen.

1783. január 4-én Katalin csáznő azt felelte József császárnak, hogy elfogadta kikerekítési javaslatait és teljesen osztozik a dunai hajózásra vonatkozó nézeteiben. Biztosítja a császárt, hogy az új államok, úgy Dácia, mint a görög birodalom épen úgy fognak bánni Ausztria alattvalóival, mint Oroszországgal. József végre megígérte, hogy elő fogja segíteni Katalin görög (p.202) terveinek megvalósítását, ha a csáznő is segíteni fogja abban, hogy Németalföldet elcserélhesse Bajorországgal. Katalin ezt is megígérte, de nagy terve még sem sikerült.

A porosz királynak nem igen tetszett, hogy a török birodalom helyén Oroszország egy névleg ugyan görög, de tényleg orosz császárságot állítson fel. Értesülve a Katalin és József között folyó alkudozásokról, rábírta Károly-Tivadar bajor választó-fejedelmet, hogy ne egyezzen bele a II. Józseftől felajánlott cserébe. Egyesülve Angliával és Svédországgal, a porta tudomására hozta az egész görög tervet, sőt, hogy lehetetlenné tegye e terv megvalósítását, egy új tervet –, az úgynevezett porosz- vagy Herzberg-féle tervet – csinált s azért követi Ziegelin és Dietz által a porta tudomására hozta a következőket: Ha Oroszország és Austria titkos szerződésük értelmében a portának megizennék az általuk régóta előkészített háborút (második orosz-török háború 1787-1791), Poroszország magára vállalja, hogy a szóban forgó nagyhatalmaknál közben jár és a fényes porta számára kedvező békét eszközöl ki a következő feltételek mellett, amely feltételek elfogadására a szultán még a háború megkezdése előtt szerződésileg kötelezi magát: Törökország Ausztriának adja Oláhországot. Ausztria Lengyelországnak Galiciát. Lengyelország Poroszországnak Danczig és Thorn városokat, Gnezen és Kalisch vajdaságokat. Poroszország nem ad senkinek semmit. Moldova Oroszországot kapja, de Krim félszigetét vissza fogja adni Törökországnak. Ez a porosz terv és szerződés nem maradt titokban, mert a konstantinápolyi befolyásos görögök (fanarioták) megtudták és azonnal közölték Katalin csáznővel. 1) (Jonescu Gion: Istorice. Dacia Catarinei II. 20. 1.)

Igaz ugyan, hogy a bécsi udvar sem ment szívesen bele e tervbe, de mégis a fennebb előadott körülmény akadályozta meg, hogy Katalin kedvencz görög tervének megvalósításába még csak bele sem kezdhetett. Még csak azt akarom megemlíteni, hogy Katalin e tervéhez annyira ragaszkodott, hogy el volt határozva annak keresztülvitelére a bécsi udvar nélkül, sőt annak ellenére is.

Hogy a vonakodó és habozó bécsi udvar figyelmét az orosz (p. 203) politika keleti terveiről elfordítsa, elhatározta, hogy Franciaországgal konfliktusba bonyolítja. Erre vonatkozóan írja Potemkinnek: „Ne téveszsze ön szeme elől a görög birodalom helyreállítását; kövessen el erre vonatkozóan mindent. E célra a következőket kell megvalósítania: 1) a bécsi, berlini és stockholmi udvarokat a francia ügyekbe beleugratni; 2) a francia királynak és hercegeknek nagy mértékű támogatást és segítséget adni; 3) Angolországgal békességben maradni; 4) Lengyelországot szem elől nem tévesztetni; 5) a hadsereget a lehetőséghez képest készenlétben tartani.”

...Katalin csáznő tervei csak Nyugat felé voltak diplomáciai titkok, Keleten, az orthodox papság körében, mely ez időben a balkáni keresztényeknek egyetlen, némileg intelligensnek mondható eleme volt, élesztő kovása és középpontja az általános érdeklődésnek, a vallásos és nemzeti aspirációknak.

